

**Univerzita Karlova v Praze
Evangelická teologická fakulta**

Bakalářská práce

Anežka Hucková

**Alternativní tresty a jejich dopad do psychosociální
sféry odsouzeného**

**Obor: Pastorační a sociální práce
Vedoucí: Ing. Mgr. Jan Dočkal, CSc.
2011**

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem absolventskou práci *Alternativní tresty a jejich dopad do psychosociální sféry odsouzeného* zpracovala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů a literatury. Tuto práci nepředkládám k obhajobě na jiné škole. Souhlasím s tím, aby uvedená práce byla pro studijní účely zpřístupněna dalším osobám nebo institucím prostřednictvím Knihovny Jabok a v elektronické podobě prostřednictvím IS Jabok.

V Praze dne 28.11.2011

.....
Anežka Hucková

Toto dílo je licencováno pod licencí Creative Commons *Uveďte autora-Neužívejte dílo komerčně-Nezasahujte do díla 3.0 Česká republika* licencí. Pro zobrazení kopie této licence, navštivte <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/cz/> nebo pošlete dopis na adresu: Creative Commons, 171 Second Street, Suite 300, San Francisco, California, 94105, USA.

Anotace

Předmětem práce s názvem „*Alternativní tresty a jejich dopad do psychosociální sféry odsouzeného*“ je zejména charakteristika jednotlivých alternativních trestů, které lze uložit podle právního řádu ČR. Práce je zaměřena rovněž na podrobný popis výchovných a psychosociálních hledisek trestů a jejich dopadu na pachatele trestné činnosti.

Cílem práce je zvláště představit aktivity a metody sociální práce, které lze využít v rámci postupů užívaných při práci s pachateli kriminálně závadového jednání. Rovněž je zde popsána činnost Probační a mediační služby ČR a charakterizovány jednotlivé druhy preventivních opatření.

Ve výčtu alternativních trestů je důraz kladen primárně na zevrubnou deskripci trestu obecně prospěšných prací a jeho dopadu do psychosociální sféry odsouzeného.

Seznam klíčových slov

alternativní tresty, trest obecně prospěšných prací, pachatel, odsouzený, trestný čin, soud, Probační a mediační služba ČR, výchovná a psychosociální hlediska, sociální práce, prevence

Synopsis

The subject matter of the thesis entitled “*The alternative sentences and their impact on psycho-social sphere of the condemned*” is a characteristics of particular alternative sentences in terms of legal order of the Czech Republic. The thesis deals with detailed description of educative and psycho-social aspects of the sentences and their impact on offenders as well.

The objective of the thesis is to introduce activities and methods of social work, that are available in terms of treatment with the offenders. The thesis also describes

employment of the Czech Probation and Mediation Service (PMS) and several kinds of precaution.

In the specification of the alternative sentences a detailed description of the Community work penalty and its impact on psycho-social sphere of the condemned is given.

Key words

Alternative sentence, community work sentence, criminal offender, condemned, criminal act, court, Probation and Mediation Service of the Czech Republic (PMS), educative and psycho-social aspects, social work, precaution

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucímu práce Ing. Mgr. Janu Dočkalovi, CSc. za pomoc při zpracování této bakalářské práce.

Obsah:

Úvod.....	7
1. Specifika jednotlivých alternativních trestů.....	10
1.1 Domácí vězení.....	11
1.2 Propadnutí majetku	15
1.3 Peněžitý trest	16
1.4 Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty	19
1.5 Zákaz činnosti	20
1.6 Zákaz pobytu	22
1.7 Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	24
1.8 Ztráta čestných titulů a vyznamenání a ztráta vojenské hodnosti	27
1.9 Trest vyhoštění	28
2. Trest obecně prospěšných prací.....	31
2.1 Odklad, přerušení, upuštění od výkonu trestu obecně prospěšných prací, přeměna trestu v nepodmíněný trest odnětí svobody	32
2.1.1 Specifikace důvodů vedoucích k přeměně trestu obecně prospěšných prací....	33
2.2 Procesně-právní úprava výkonu obecně prospěšných prací.....	34
2.3 Výchovná a psychosociální hlediska trestu.....	38
3. Činnost Probační a mediační služby ČR.....	40
4. Prevence kriminality	42
5. Sociální práce a její aktivity aplikovatelné na pomoc pachatelům trestné činnosti.....	44
6. Efektivnost alternativních sankcí	48
Závěr.....	52
Seznam použité literatury a zdrojů	55
Seznam zkratk	58

Úvod

Trestná činnost jako jeden ze sociálně patologických jevů provází lidstvo po celou dobu jeho existence. V průběhu vývoje společnosti dochází k určitým jejím modifikacím (např. relativně novým fenoménem je rozšíření počítačové trestné činnosti), avšak tzv. „bagatelní“ trestná činnost (tj. kupříkladu malé kapesní krádeže apod.), za niž jsou v současnosti často ukládány alternativní tresty¹, jež jsou tématem této práce, přetrvává napříč historickou evolucí bez ohledu na stupeň vývoje kultury či society jako celku. Proto jsou ze strany veřejnosti velmi palčivě pocíťovány otázky typu, zda lze zastavit či alespoň zpomalit stále rostoucí míru kriminality², zda česká justice vyvíjí dostatečné úsilí k jejímu zamezení a spravedlivému potrestání, zda finanční prostředky na tuto činnost soudnictví vynaložené jsou efektivně využívány, zda jsou dostatečné či nikoli, a zejména zda má uložený trest na pachatele kýžený dopad ve smyslu nejen jeho individuálního potrestání, ale i předcházení recidivě kriminálně závadového chování do budoucna. V této práci se proto budu zabývat zejména tím, jaký vliv může uložený trest na odsouzeného (v rámci individuální prevence), potažmo celou společnost, (v rámci prevence generální³) mít.

Vzhledem k tomu, že pracuji jako vedoucí trestní kanceláře u jednoho z pražských obvodních soudů, a každý den se zde setkávám s pachateli trestné činnosti v rámci různých fází trestního řízení, bude práce obsahovat i nemálo zkušeností z praxe. Trestných činů, kterých se delikventi dopouštějí, je široká škála a za každý takový trestný čin by mělo následovat adekvátní potrestání. Jaký druh trestu a v jaké výměře lze pachateli za spáchaný čin uložit, stanoví trestní zákoník. Samotné rozhodnutí o druhu a výměře trestu je pak vedeno úvahami konkrétního soudce. Mělo by mimo jiné reflektovat nejen charakter a závažnost spáchaného činu, tj. míru narušení harmonie zákonem chráněného společenského vztahu, ale i osobnostní charakteristiky pachatele, stupeň jeho narušení a možnosti resocializace s přihlédnutím k sociokulturním podmínkám pachatelova přirozeného

¹ alternativní tresty v současném pojetí představují všechny sankce, které nejsou přímo spojeny s odnětím svobody; např. v období středověku byly za takovouto trestnou činnost ukládány tresty jako bičování či useknutí ruky apod.

² viz. přehled o všech uložených trestech/trestních opatřeních (trest 1, 2, 3, 4) dostupný na internetovém serveru Ministerstva spravedlnosti ČR (<http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>)

³ k vysvětlení pojmů individuální a generální prevence srov. např. ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákon. Komentář. 1. díl. s. 181 a násl.

prostředí. S ohledem na skutečnost, že při své práci jsem v kontaktu jak s obviněnými a poškozenými, tak i soudci a úředníky probační a mediační služby, bude má práce zaměřena na specifika jednotlivých alternativních trestů a jejich dopad do psychosociální sféry odsouzeného. Zaměření na tresty alternativní je pak vedeno zejména tím, že v současné době jsou právě tyto tresty nejvíce ukládány⁴, na což je ostatně vyvíjen i tlak široké nejen odborné, ale i laické veřejnosti, pakliže však je v daném případě laická veřejnost kvalifikovaným způsobem informována o veškerých nákladech pojících se s faktickým výkonem alternativní sankce v porovnání s náklady na výkon trestu odnětí svobody. Je tomu tak především z důvodu zefektivnění a snížení finančních nákladů na celý proces trestního řízení⁵ a primárně výkon uloženého trestu. Je totiž prokazatelně zřejmé, že náklady na výkon trestu odnětí svobody výrazně finančně převyšují výdaje na výkon jakéhokoli trestu alternativního. Zároveň široká veřejnost, a zejména pak lidé, kteří jsou trestnou činností bezprostředně dotčeni, mají zájem nejen na dosažení spravedlivého potrestání pro pachatele, ale i na tom, aby případná uložená sankce měla i charakter prevence kriminality a výchovného dopadu na pachatele.

Jedním z hlavních smyslů ukládání alternativních trestů je i snaha individualizovat trestní postih a motivovat pachatele protiprávního jednání k vedení života v budoucnosti v souladu se společenskými normami⁶. Takto je směřováno i relativně nové pojetí justice, coby justice restorativní⁷, které spočívá mimo jiné v aktivním zapojení pachatele do řešení vzniklého problému a tím napomáhání k narovnání narušených sociálních vztahů, nejen mezi pachatelem a obětí trestného činu, ale i vztahu pachatele k narušeným chráněným hodnotám společnosti. Tento pohled na pachatele protiprávního jednání je oproti retributivnímu pojetí justice⁸

⁴ viz. přehled o všech uložených trestech/trestních opatřeních (trest 1, 2, 3, 4) dostupný na internetovém serveru Ministerstva spravedlnosti ČR (<http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>)

⁵ procesem trestního řízení se rozumí ve svém důsledku postup orgánů činných v trestním řízení od zahájení trestního stíhání podle ustanovení § 160 zák. č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (trestní řád) až do doby, kdy je případný uložený trest vykonán

⁶ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi, s. 3

⁷ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi, s. 8 – 9; **restorativní** pojetí justice vidí spáchaný trestný čin jako sociální konflikt mezi dvěma osobami, a to obětí a pachatelem.

⁸ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi, s. 8 – 9; **retributivní** (trestající) pojetí justice spočívá primárně v ochraně society před pachatelem trestného činu, tzn. je třeba společnost ochránit před delikventem, a to zejména jeho přísným potrestáním. Jedná se o jakousi formu odplaty za spáchanou protiprávní činnost

krokem, který přispívá k prevenci kriminality a zároveň nestigmatizuje odsouzeného v takové míře, jako uložený nepodmíněný trest odnětí svobody. Možno uvést, že alternativní tresty, v duchu myšlenky restorativní justice, dávají odsouzenému šanci na změnu svého dosavadního způsobu života. Není sankcí přímo omezen na osobní svobodě, ale zároveň je nucen respektovat uloženou povinnost a nadále se nedopouštět trestné činnosti. Vzhledem k tomu, že pachatelů trestných činů v současné době dle dostupných statistických údajů neubývá, domnívám se, že otázka po účelu a smyslu uloženého trestu je zcela na místě.

Cílem této práce pak je jednak poskytnout celkový přehled o spektru alternativních trestů, které jsou pachatelům trestné činnosti v ČR ukládány, a jednak pojednat o tom, zda a v jakém rozsahu se uložené alternativní tresty dotýkají psychosociální sféry odsouzeného (tj. především jeho rodinných, ale i pracovních a potažmo finančních a dalších souvisejících poměrů, ale i dopady na samotnou psychiku odsouzených, zejména co se týče možností ovlivnění jejich následné resocializace a vedení dalšího života v souladu se společností stanovenými normami, a to nejen právními) a zda je jejich ukládání v tomto kontextu prospěšné nejen pro pachatele, ale i pro společnost jako celek. Zevrubně se zaměřím na trest obecně prospěšných prací, a to zejména se zřetelem k předpokládanému rozsahu této práce.

V práci tak budou v první řadě charakterizovány alternativní tresty v obecné rovině, následně budou zevrubněji popsány právní a psychosociální aspekty jednotlivých alternativních sankcí, jež lze v rámci právního řádu ČR pachatelům trestných činů uložit a zvláštní pozornost pak bude věnována trestu obecně prospěšných prací. Práce se naopak nebude zvlášť věnovat podmíněně odloženému trestu odnětí svobody, neboť se ze své podstaty jedná stále o trest odnětí svobody, byť jeho výkon byl podmíněně odložen, a tudíž se dle mého mínění nejedná o alternativní sankci jako takovou. Zvláštní kapitoly budou pak věnovány činnosti Probační a mediační služby ČR, prevenci kriminality a v neposlední řadě v samostatné kapitole bude představeno několik aktivit sociální práce, které by bylo možno aplikovat na osobu odsouzeného v rámci terciární prevence kriminality. Závěrem se mimo jiné pokusím prakticky zhodnotit efektivnost jednotlivých sankcí tak, jak jsou v současné době pachatelům trestných činů ukládány.

1. Specifika jednotlivých alternativních trestů

„Přechodem k základním demokratickým principům a zásadám právního státu ve druhé polovině 90. let 20. století zaznamenala rovněž česká trestní politika, tedy i jednotlivé způsoby a formy trestání pachatelů protiprávních jednání majících charakter trestných činů, výrazných změn. Jednalo se především o posílení zásad humanismu v přístupu k delikventním osobám, včetně zrušení trestu smrti a jeho nahrazení trestem odnětí svobody na doživotí, dále zakotvení zákazu krutého a nelidského zacházení, jakož i zákazu ponižování lidské důstojnosti při zajištění výkonu trestu a v neposlední řadě též zakotvení nových forem, tzv. alternativních trestů, tj. trestů nespojených s bezprostředním odnětím svobody pachatele a dalších institutů, jež v sobě kombinují prvky tzv. restorativní justice, tj. přístupu napomáhající znovuoobnovení trestným činem narušených vztahů.“⁹

Alternativními jsou v souladu s teorií trestního práva všechny tresty, které nejsou přímo spojeny s trestem odnětí svobody. Hlavním důvodem celosvětového rozšiřování ukládání alternativních trestů je *„snaha individualizovat trestní postih, pozitivně motivovat pachatele trestných činů k životu v souladu se zákonem, aktivně zapojit do řešení trestních věcí osoby poškozené trestnou činností, řešit efektivně přetížení soudů a vůbec orgánů činných v trestním řízení, vypořádat se s nedostatkem kapacity věznic, zlevnit trestní i civilní řízení a najít účinné formy prevence kriminality, to vše při zachování vysokých nároků na věcnou správnost a spravedlnost soudního rozhodování.“¹⁰*

Zákon č. 41/2009 Sb. trestní zákoník (dále jen trestní zákoník) v ustanovení § 52 taxativně vyjmenovává alternativní tresty, které je možno pachatelům trestných činů podle českého právního řádu uložit; jsou jimi:

- domácí vězení,
- obecně prospěšné práce,
- propadnutí majetku,
- peněžitý trest
- propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,

⁹ KYNCLOVÁ, Z. a kol. Co je dobré vědět nejen o mediaci a probaci, s. 62

¹⁰ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi, s. 3

- zákaz činnosti,
- zákaz pobytu,
- zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- ztráta čestných titulů nebo vyznamenání,
- ztráta vojenské hodnosti,
- vyhoštění

Ve své podstatě mají tyto alternativy dát odsouzenému jakousi druhou šanci a možnost poučit se z nesprávnosti svého protiprávního jednání a do budoucna se jej vyvarovat. Většina z výše uvedených trestů ukládá potrestanému nějakou povinnost něčeho se zdržet, a nebo naopak něco vykonat, majetkové tresty (typicky peněžitý trest) pak způsobují pachateli určitou újmu finančního charakteru. Skrývají v sobě tu nespornou výhodu, že odsouzený není primárně vykořeněn ze svého sociálního zázemí, je mu umožněno vykonat uložený trest ve svém přirozeném prostředí.

Následně se tedy budu zabývat, i s ohledem na výše již vyjmenované alternativní tresty, jejich jednotlivými specifiky, důvody a okolnostmi, které mohou vést k jejich uložení, jakož i podmínkami pro jejich uložení. Rovněž se pokusím vymezit a popsat jejich dopady do psychosociální sféry odsouzeného.

1.1 Domácí vězení

Trest domácího vězení je relativně novým institutem českého právního řádu, jež byl uzákoněn v rámci rekodifikace trestního práva s účinností k 1. 1. 2010.

Dle ust. § 60 trestního zákoníku lze tento trest uložit pachateli přečinu,¹¹ přičemž musí být splněny další zákonné podmínky, které zohledňují zejména závažnost spáchaného trestného činu a dále rovněž osobnost pachatele, který zároveň musí písemně přislíbit nejen to, že bude trest domácího vězení řádně vykonávat, ale zároveň i to, že poskytne potřebnou součinnost Probační a mediační službě ČR (dále jen PMS ČR) při výkonu dohledu nad výkonem trestu.

¹¹ dle ust. § 14 trestního zákoníku se trestné činy dělí na **přečiny a zločiny**; **přečiny** jsou nedbalostní trestné činy a dále úmyslné trestné činy, u nichž horní hranice trestní sazby činí maximálně pět let, **zločiny** pak všechny ostatní trestné činy s tím, že zákon dále odlišuje **zvláště závažné zločiny**, kterými jsou úmyslné trestné činy s horní hranicí trestní sazby trestu odnětí svobody nejméně deset let

Podstata trestu spočívá v tom, že odsouzený je až po dobu dvou let povinen se zdržovat ve svém obydlí na stanovené adrese, a to ve všedních dnech v době od 20.00 hod. do 05.00 hod., ve dnech pracovního klidu a o státních svátcích pak po celý den¹². Tento režim může být soudem v rozsudku upraven, a to s přihlédnutím např. k zaměstnání pachatele¹³ apod. V případě, že dojde ze strany pachatele k porušení stanovených podmínek, soud mu trest domácího vězení přemění na nepodmíněný trest odnětí svobody (tzv. náhradní trest), a to až o délce jednoho roku¹⁴.

Tento trest je z hlediska trestního práva (resp. z hlediska systematiky řazení trestů v trestním zákoníku) považován za druhý nejpřísnější, po trestu odnětí svobody. Ovšem narozdíl od zmiňovaného trestu odnětí svobody odsouzený trest vykonává ve svém přirozeném prostředí, bez rizika ztráty zaměstnání a dalších společenských vazeb (zejména rodinných).¹⁵

V České republice nebyl prozatím zaveden Ministerstvem spravedlnosti ČR avizovaný systém elektronického monitoringu a s ohledem na počty v současnosti vykonávaných trestů domácího vězení¹⁶ není potřeba řešení elektronického dohledu nad odsouzenými v současnosti příliš naléhavá - sami úředníci PMS ČR (alespoň v Praze) udávají, že zajištění fyzických kontrol trestu z jejich strany není při současném počtu odsouzených k této alternativě příliš problematické, naopak příslušní úředníci mají možnost odsouzeného kontrolovat dle jejich mínění v dostatečné míře a odhalit tak případné nedostatky v dodržování podmínek výkonu trestu. Nebyly tedy naplněny obavy, které provázely přijetí nového trestního kodexu,

¹² S účinností od 1.12.2011 dochází ke změně v tom smyslu, že zákon nestanoví pevné časové rozmezí výkonu trestu domácího vězení, toto rozmezí bude určovat soud ve svém rozhodnutí s přihlédnutím ke specifické životní situaci každého konkrétního odsouzeného, např.: bude potřeba zohlednit pracovní dobu, potřebný čas k cestě do zaměstnání a zpět apod.

¹³ někteří odsouzení mohou být zaměstnání kupř. ve směnném provozu, přičemž této skutečnosti bude samozřejmě třeba přizpůsobit režim výkonu trestu domácího vězení, neboť vskutku není jeho účelem připravit odsouzeného o práci

¹⁴ ust. § 61 trestního zákoníku

¹⁵ <https://www.pmscr.cz/trest-domaciho-vezeni-2/>

¹⁶ k 7. 6. 2011 bylo na území ČR vykonáváno celkově 133 trestů domácího vězení; zdroj: internetový portál Ministerstva spravedlnosti ČR - <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=5266&d=310180>

totiž že nebude v silách probačních úředníků personálně zajistit kontrolu nad odsouzenými k trestu domácího vězení.

Probační úředník tedy má, do doby zavedení elektronického monitorovacího systému, na starost namátkovou kontrolu výkonu trestu domácího vězení. Tento dozor v praxi probíhá tak, že probační úředníci se fyzicky dostávají do konkrétních míst, kde odsouzení mají povinnost se zdržovat, nicméně fakticky přímo do jejich obydlí nevstupují, víceméně pouze kontrolují fyzickou přítomnost odsouzeného v místě výkonu trestu domácího vězení, čímž má být chráněno především bezpečí těchto úředníků.¹⁷ O takto provedených kontrolách pak PMS ČR průběžně informuje soud. Zároveň pověřený úředník dohlíží na plnění dalších přiměřených povinností, které mohou být odsouzenému soudem uloženy¹⁸, jako např. zda hradí škodu trestným činem způsobenou či se podrobuje léčení závislosti na návykových látkách, jež není ochranným léčením ve smyslu trestního zákoníku. I o těchto skutečnostech informuje soud.¹⁹

Pro případ neplnění podmínek uloženého trestu soud v rozsudku stanoví výši náhradního trestu odnětí svobody, a to až v délce jednoho roku. Neplnění spočívá v porušení soudem stanovených podmínek pro výkon trestu domácího vězení, tj. odsouzený se v době kontroly nezdržuje v místě bydliště, neplní povinnosti, které mu byly soudem uloženy vedle samotného trestu apod.²⁰

Výchovná a psychosociální hlediska trestu

Na první pohled se může tento trest jevit jako relativně mírný, vždyť jde ve své podstatě pouze o to, aby se odsouzený zdržoval v místě určeném soudem (ve všední den v době od 20:00 hodin do 05:00 hodin)²¹. Toto je časové rozmezí, ve kterém je většina pracující populace již doma, popřípadě se vrací domů ze zaměstnání. Ovšem je potřeba si uvědomit, že tento trest je ukládán v mnoha případech lidem, kteří nemají stálé zaměstnání, tím méně pravidelný denní režim, a tento trest proto představuje významný zásah do stávajícího způsobu jejich života.

¹⁷ <https://www.pmscr.cz/trest-domaciho-vezeni-2/>

¹⁸ v souladu s ust. § 60 odst. 4 trestního zákoníku za užití ust. § 48 odst. 4 trestního zákoníku

¹⁹ <https://www.pmscr.cz/trest-domaciho-vezeni-2/>

²⁰ ust. § 61 trestního zákoníku

²¹ Tento problém vyřešila novela trestního zákoníku zmiňovaná v poznámce pod čarou č. 12

Je pro ně mnohdy velmi obtížné už jen dostavit se do místa výkonu trestu v požadovanou hodinu tak, aby byli v případě kontroly k zastížení. Někteří odsouzení mají nadto kupříkladu mimo jiné uloženo i přiměřené omezení zdržet se požívání alkoholických nápojů či jiných omamných a psychotropních látek, což může představovat další závažný problém. Dostavivší se úředník PMS ČR, který získá podezření, že odsouzený je pod vlivem alkoholu (či jiných návykových látek), je v rámci kontroly oprávněn provést test přítomnosti uvedených látek v těle odsouzeného a pozitivní zjištění v tomto směru je ze strany PMS ČR hlášeno soudu jako porušení podmínek výkonu trestu, přičemž součástí takového oznámení je zpravidla i návrh PMS ČR na nařízení náhradního trestu odnětí svobody.

K dosažení účelu trestu domácího vězení tak významně přispívá právě činnost probačního úředníka, který odsouzenému v případě potřeby poskytuje poradenství jak v oblasti výkonu samotného trestu, tak i v oblasti jeho soukromého života. Snaží se nabídnout podporu ve všech sférách tak, aby odsouzenému dopomohl k vedení řádného života v průběhu i po výkonu uloženého trestu.²² Zmiňovaná nabízená pomoc však připadá v úvahu pouze za předpokladu, že má „klient“ (jak úředníci PMS ČR odsouzené nazývají) o takové poradenské služby zájem a je ochoten na jejich realizaci účinně participovat.

Z dosavadní praxe probačních úředníků vyplývá, že mnohdy je tento trest nejen trestem pro odsouzeného, ale i pro jeho rodinu, která s ním sdílí místo výkonu trestu. V pracovní dny je tato situace o něco lépe zvládnutelná, nežli ve dnech pracovního klidu, kdy je odsouzený nucen být ve svém obydlí denně celých 24 hodin. Častěji tak může docházet k různým rodinným či partnerským konfliktům, zejména z důvodu omezené možnosti volby způsobu trávení volného času (tzv. „ponorková nemoc“).

Avšak pro tuto chvíli je velmi těžké vyvozovat obecné závěry, neboť tento druh alternativního trestu je v ČR stále relativně mladým institutem trestního práva.²³

Osobně se domnívám, že trest domácího vězení může velmi výchovně působit na pachatele, kteří dosud nebyli ve výkonu trestu odnětí svobody, a být se

²² ŠTERN, P. a spol. Probace a mediace, s. 156 - 157

²³ ŠTERN, P. a spol. Probace a mediace, s. 156 - 157

dopustili i relativně závažné trestné činnosti, tak jejich dosavadní život v souladu s většinou sociálních norem naznačuje, že omezení osobní svobody spojené s výkonem trestu domácího vězení představuje v daném případě dostatečný postih minimálně ve smyslu poklesu společenské prestiže. Ještě větší výchovný dopad by pak dle mého mínění mohl trest domácího vězení mít na pachatele mladistvého.

1.2 Propadnutí majetku

Trest **propadnutí majetku** je upraven v ust. § 66 an trestního zákoníku. Ukládá se pachatelům zvláště závažných zločinů, jejichž cílem bylo získání majetkového prospěchu pro sebe nebo jiného, a těm, kterým je ukládán výjimečný trest (tj. trest odnětí svobody nad 20 do 30 let a dále trest doživotí - ust. § 54 odst. 1 trestního zákoníku) a dále v případech, kdy jeho uložení umožňuje přímo trestní zákoník u jednotlivých skutkových podstat trestných činů. Propadnutí se může vztahovat buď na celý majetek náležející pachateli, nebo jen jeho část, která je soudem přesně určena. Při uložení tohoto trestu zaniká společné jmění manželů a propadlý majetek pak připadá státu.

Účelem tohoto trestu je odebrat pachateli protiprávního jednání ekonomický prospěch (finanční obohacení) získaný z trestné činnosti a tím mu zároveň zamezit v jejím pokračování.²⁴ Uložený trest se však nevztahuje „na prostředky nebo věci, jichž je nezbytně třeba k uspokojení životních potřeb odsouzeného nebo osob, o jejichž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákona povinen pečovat.“²⁵

Výchovná a psychosociální hlediska trestu

Z dostupných statistických údajů je patrné, že tento druh alternativního trestu je v České republice ukládán jen ve výjimečných případech. Jeho četnost je tak nízká, že v první polovině roku 2009 byl takový trest uložen pouze v jednom případě, a to z celkového počtu 46.052 odsouzených²⁶. Jak je shora uvedeno, ukládá

²⁴ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi, s. 352

²⁵ ust. § 66 trestního zákoníku

²⁶ zdroj: údaje ze soudních statistik prezentované na internetových stránkách Ministerstva spravedlnosti ČR (<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=399&d=35355>)

se předmětná sankce především pachatelům zvláště závažných zločinů a těm, kterým je ukládán trest výjimečný.

Dopad tohoto trestu do psychosociální sféry odsouzeného lze označit za vskutku fatální, ve svých důsledcích totiž může velmi zkomplikovat zejména finanční situaci nejen jeho, ale i jeho rodinných příslušníků. Soud proto při ukládání takového trestu musí velmi pečlivě přihlížet k osobním poměrům odsouzeného a jeho rodiny, ze zákona by nemělo dojít k situaci, kdy by odsouzený neměl finanční prostředky na zajištění obživy svých dětí či dalších osob závislých na jeho výživě²⁷ (tj. např. rodičů či prarodičů, na které se vztahuje vzájemná vyživovací povinnost rodičů a dětí a vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými dle části třetí zákona č. 94/1963 Sb. o rodině ve znění pozdějších změn a doplňků).

1.3 Peněžitý trest

Peněžitý trest může být v souladu s trestním zákoníkem (ust. § 67) uložen zejména pachateli, který svou trestnou činností sledoval získání majetkového prospěchu, ale i dalším pachatelům za splnění zákonem vymezených podmínek. Od 1. 1. 2010 se ukládá namísto pevnou částkou (jak tomu bylo do 31. 12. 2009) v denních sazbách s tím, že zákon vymezuje pro tento trest minimálně 20 a maximálně 730 denních sazeb. Výše denní sazby pak činí minimálně 100,- Kč, maximálně 50.000,- Kč (maximální zákonná výměra peněžitého trestu tak představuje 36.500.000,- Kč), když při stanovení počtu a výše denních sazeb peněžitého trestu soud přihlíží především k majetkovým poměrům pachatele (tedy k tomu, zda a kolik bude reálně schopen na peněžitém trestu zaplatit tak, aby tento nebyl nevymahatelným) a k tomu, za jaký trestný čin je takový trest ukládán²⁸.

V případě, kdy by hrozilo, že peněžitý trest bude zmařen (ust. § 344 odst. 2 zák. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním - trestní řád, dále jen trestní řád), nařídí soud odsouzenému výkon náhradního trestu odnětí svobody, a to v maximální

²⁷ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi, s. 352

²⁸ ust. § 68 trestního zákoníku

výměře čtyř let²⁹. Výkon náhradního trestu může odsouzený kdykoliv odvrátit tím, že uhradí peněžitý trest nebo jeho poměrnou část. V případě zaplacení poměrné části trestu předseda senátu určí poměrnou část náhradního trestu, kterou je potřeba vykonat.³⁰

Podle ust. § 341 odst. 1 trestního řádu soud vyzve odsouzeného k uhrazení peněžitého trestu ve lhůtě patnácti dnů s tím, že v případě, že peněžitý trest ve stanovené lhůtě nezplatí, bude plnění vymáháno cestou výkonu rozhodnutí podle občanskoprávních předpisů (zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád).

Soud může též na jeho žádost odsouzenému povolit splátky, přičemž peněžitý trest musí být uhrazen nejpozději do uplynutí lhůty jednoho roku od právní moci rozhodnutí, jímž byl trest uložen; dále rovněž může být předsedou senátu usnesením výkon trestu odložen, a to nejdéle na dobu tří měsíců od právní moci rozsudku (ust. § 342 trestního řádu).

V případě nařízení vymáhání peněžitého trestu podle občanskoprávních předpisů soud přihlíží k nárokům poškozeného (tzn. uplatnění nároku poškozeného nesmí být vymáháním peněžitého trestu zmařeno; vždy je potřeba především uspokojit přiznaný nárok poškozeného). V případě, že poškozený do tří měsíců po nabytí právní moci a vykonatelnosti rozsudku nezapočne s vymáháním náhrady škody, na kterou mu byl soudem přiznán nárok, může soud peněžitý trest vymáhat bez ohledu na nárok poškozeného.³¹

Peněžitý trest může být uložen jak za nedbalostí trestný čin, tak i za trestný čin úmyslný.³² V případě nedbalostního trestného činu se po vykonání peněžitého trestu (tj. zaplacení soudem stanovené částky) na pachatele hledí, jako by nebyl

²⁹ ust. § 69 trestního zákoníku

³⁰ ust. § 344 trestního řádu

³¹ ust. § 343 trestního řádu

³² teorie trestního práva hmotného rozlišuje **dvě formy zavinění** jako obligatorního znaku subjektivní stránky trestného činu, a to **úmysl a nedbalost**. Úmysl lze pak dále rozlišit na **přímý** (kdy pachatel věděl, že svým jednáním způsobí škodlivý následek a tento způsobit chtěl) a **nepřímý** (pachatel věděl, že jeho jednání je způsobilé přivodit škodlivý následek a pro případ, že se tak stane, byl s tímto srozuměn), **nedbalost na vědomou** (pachatel věděl, že může svým jednáním přivodit škodlivý následek, ale bez přiměřeného důvodu spoléhal, že tento nenastane) a **nevědomou** (kdy pachatel nevěděl, že může jednání vést ke způsobení škodlivého následku, ale vzhledem ke svému postavení a okolnostem o tom vědět měl a mohl) - k tomu srov. např. KEJDOVÁ, M. Základy trestního práva, s. 14

odsouzen, tzn. z výpisu rejstříku trestů odsouzeného je tento trest vymazán (za situace, kdy byl uložen jako trest samostatný; v případě, kdy je odsouzenému uloženo tímtež rozhodnutím více trestů vedle sebe, se odsouzení zhlazuje až s posledním trestem z takového rozhodnutí).³³ V případě uložení peněžitého trestu za úmyslný trestný čin tento podléhá režimu zhlazení, tzn. odsouzený musí nepřetržitě po dobu nejméně jednoho roku po zaplacení peněžitého trestu vést řádný život (nedopustit se jiného protiprávního jednání či přestupku).³⁴ Pokud tuto podmínku dodrží, může podat k soudu žádost o zhlazení trestu, a po nabytí právní moci usnesení o zhlazení zašle soud zprávu rejstříku trestů a tento příslušný záznam vymaže, následkem čehož se na pachatele, shodně jako u nedbalostního trestného činu, hledí, jako by nebyl odsouzen (ust. § 106 trestního zákoníku).

Výchovná a psychosociální hlediska trestu

Trestem způsobenou újmou v tomto případě je pro odsouzeného ztráta určité finanční částky, kterou je rozhodnutím soudu povinen zaplatit jako trest za své protiprávní jednání.

Výhody uložení tohoto trestu jsou dle mého názoru v tom, že odsouzenému je v podstatě uložena jediná povinnost, a to uhradit peněžitý trest v celé jeho výši. Soud před uložení takového trestu zkoumá majetkové poměry obžalovaného, takže v případě, že uloží peněžitý trest, měl by být odsouzený schopen jej uhradit, aniž by mu tu způsobilo nepřekonatelnou újmu v podobě neschopnosti obživy své i nezaopatřených dětí. Soud může v případě neschopnosti odsouzeného splatit celou sumu, jak výše uvedeno, povolit mu jeho splácení, a to v částkách přiměřených jeho momentální finanční situaci a platební schopnosti, nicméně celý trest by i přes povolení splátek měl být uhrazen nejpozději ve lhůtě 1 roku. Stejně jako u trestu domácího vězení, je i v tomto případě již v rozsudku stanoven náhradní trest odnětí svobody pro situace, kdy odsouzený peněžitý trest ve stanovené lhůtě neuhradí. Tento však je v moci odsouzeného odvrátit, jak je shora uvedeno, nadto narozdíl od náhradního trestu za trest domácího vězení, který je soudem vždy nařízen celý,

³³ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi, s. 346

³⁴ ust. § 105 trestního zákoníku

u peněžitého trestu připadá v úvahu i výkon jen poměrné části za situace, kdy je z jeho strany uhrazena alespoň část peněžité sankce.

Osobně se domnívám, že v současné velmi materiálně orientované společnosti může být peněžitý trest velmi citelnou sankcí zejména pro odsouzeného, který má peníze a další hmotné prostředky postaveny na předních místech své hierarchie hodnot. Výchovně může pak takový trest působit jedině za situace, kdy je skutečně důkladně zvážena jeho výše ve vztahu k majetkovým a sociálním poměrům pachatele (v jiné výši bude trest výchovně působit na podnikatele s desetitisíčovými měsíčními příjmy a v jiné výši na průměrného dělníka s příjmy pod hranicí průměrné mzdy v ČR).

1.4 Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty

Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty je dalším z typů majetkových trestů, kterým se pachateli odnímá nejčastěji věc, která byla použita ke spáchání trestného činu (např. náradí použité při vloupání do bytu), přičemž vlastnické právo k takové věci musí prokazatelně svědčit pachateli. Dále se může jednat o věc, kterou pachatel nabyt trestným činem (např. si ji pořídil za odcizené peníze) nebo získal jako odměnu za spáchaný trestný čin. Stejně jako u trestu propadnutí majetku, připadají i tyto propadlé věci státu.³⁵

Po právní moci rozsudku, jímž byl zmiňovaný trest uložen, zašle soud tento nabývací titul „*organizační složce státu, které podle zvláštního zákona přísluší hospodaření s majetkem státu*“³⁶. V případě, že soud má věc, jejíž propadnutí uložil, ve své správě, zašle ji uvedenému úřadu společně s předmětným rozhodnutím, či jej vyzve, aby si předmět vyzvedl u příslušného soudu.³⁷

³⁵ ust. § 70 trestního zákoníku

³⁶ u většiny věcí se jedná o Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, s výjimkami, jež spadají do kompetence jiných orgánů, např. záznamová a telekomunikační technika patří do působnosti Ministerstva vnitra ČR

³⁷ ust. § 349b trestního řádu

Výchovná a psychosociální hlediska trestu

Jak je shora uvedeno, je zřejmé, že se jedná o trest, kterým pachatel trestného činu pozbývá předmět majetkové hodnoty. Ve většině případů se jedná o věci, které sloužily ke spáchání trestného činu, jako například různé náčiní v podobě šroubováku, páčidla, planžety na otevírání zámků dveří bytů, laboratorních pomůcek k výrobě drog; může se ale jednat i o věci vyšší hodnoty, jako kupříkladu automobil, který pachatel užil k převozu ilegálních přistěhovalců.³⁸

Výchovný dopad při uložení tohoto trestu lze podle mého názoru spatřovat zejména v tom, že pachatel pozbývá věc, která pro něho mimo finanční ztráty může znamenat i ztrátu předmětu, který pro něj představuje i významnou emocionální hodnotu, např. sběratelské předměty apod.

Ze své praxe vedoucí trestní kanceláře mohu uvést příklad, kdy odsouzenému byl uložen trest propadnutí věci, a to sbírky historických vojenských zbraní, kterou nakoupil z peněz, jež získal podvodným jednáním.

1.5 Zákaz činnosti

Trest zákazu činnosti spočívá ve skutečnosti, že po stanovenou dobu je pachateli znemožněno vykonávat určitou, přesně vymezenou činnost (nejčastěji se v praxi jedná o trest zákazu řízení motorových vozidel). Tato sankce je ukládána pachatelům, kteří se protiprávního jednání dopustili právě v souvislosti s činností, jež je předmětem zákazu. Zákonná výměra trestu pak činí 1 rok až 10 let.³⁹

Podstata této sankce spočívá ve znemožnění výkonu činnosti pachateli, který takovouto činností spáchal trestně postižitelný delikt. Jak již bylo shora naznačeno, tento druh trestu „je typickou trestněprávní sankcí za nejzávažnější porušení pravidel silničního provozu, tedy za trestné činy páchané v dopravě.“⁴⁰ Nejčastěji se tato sankce ukládá za jízdu pod vlivem návykové látky, kdy pachatel svým nezákonným jednáním mohl například způsobit i dopravní nehodu, při které byl někdo zraněn.

³⁸ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi, s. 352

³⁹ ust. § 73 trestního zákoníku

⁴⁰ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi, s. 354

Trest zákazu činnosti se ukládá mimo jiné i osobám, které spáchaly trestný čin při výkonu svého povolání, kupř. u osoby s hmotnou odpovědností, která se dopustila trestného činu zpronevěry. V takovém případě soud uloží trest zákazu výkonu povolání spojeného s hmotnou odpovědností. Dalším příkladem může být zákaz práce s mládeží v případě, kdy pachateli je trest ukládán za trestný čin pohlavního zneužití dle ust. § 187 odst. 2 trestního zákoníku (spáchaný např. na dětech svěřených pachateli, coby vedoucím, do péče na dětském táboře).⁴¹

Výchovná a psychosociální hlediska trestu

Trest zákazu činnosti může pachateli trestného činu velmi zásadně změnit dosavadní způsob života. „*S rozvojem svobodných povolání a soukromého podnikání vůbec nabyla na významu možnost ukládání trestu zákazu činnosti a tím stoupla i citelnost postihu tímto druhem trestu, protože jeho uložení může znamenat skončení dosavadní profesionální kariéry, podnikatelské aktivity nebo jiné činnosti.*“⁴² Například uložení trestu zákazu řízení motorových vozidel bude mít jiný význam pro řidiče z povolání než pro člověka, který řidičský průkaz nikdy nevlastnil.⁴³ Řidič z povolání je po uložení této sankce nucen změnit své zaměstnání, kdežto člověk, který řidičské oprávnění vůbec nezískal, tímto trestem nezaznamená v průběhu svého dosavadního života téměř žádných změn. Avšak v jeho případě může uložení zákazu činnosti mít preventivní charakter, neboť mu zamezí si v dohledné době řidičské oprávnění opatřit.

Nadto v případě porušení podmínek uložených touto sankcí se odsouzený vystavuje dalšímu trestnímu stíhání. Za situace, kdy je zjištěno nedodržení soudem uloženého zákazu (například při silniční kontrole bude zjištěno, že kontrolovaný řidič má uložen zákaz řízení motorových vozidel), bude odsouzený opětovně trestně stíhán, a to pro přečin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle ust. § 337 odst. 1 trestního zákoníku. Zde je stanovena sankce až tři roky odnětí svobody.

⁴¹ KYNCLOVÁ, Z. a kol. Co je dobré vědět nejen o mediaci a probaci, s. 66

⁴² SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi, s. 354

⁴³ tamtéž, s. 354

1.6 Zákaz pobytu

Zákazem pobytu soud zapovídá pachateli úmyslného trestného činu, aby se zdržoval v přesně stanoveném obvodu či okrese, jestliže to vyžaduje ochrana společností primárně chráněných zájmů (tj. např. veřejný pořádek, rodina, zdraví, majetek apod.). Zákaz pobytu se nesmí vztahovat na obvod či okres, v němž má pachatel bydliště, přičemž zákon má na mysli místo faktického pobytu, nikoli pouze formální pobyt na ohlašovně příslušného matričního úřadu⁴⁴. Zákonná výměra této sankce činí 1 rok až 10 let.⁴⁵

Obdobně jako trest zákazu činnosti, je i tato sankce ukládána pachateli, který se v konkrétním obvodu či okrese, na nějž se zákaz vztahuje, dopustil trestné činnosti. Ve své podstatě je osobě pachatele zamezeno v pohybu a pobytu na konkrétně specifikovaném místě, a jedná se tedy o zásah do Listinou základních práv a svobod garantované svobody pohybu a pobytu. *„Tyto svobody mohou být omezeny zákonem, jestliže je to nevyhnutelné pro bezpečnost státu, udržení veřejného pořádku, ochranu zdraví nebo ochranu práv a svobod druhých a na vymezených územích též z důvodu ochrany přírody.“*⁴⁶ Smyslem této sankce je zamezit pachateli v pokračování protiprávního jednání. Například na území hl. m. Prahy je tento trest velmi hojně ukládán, neboť je zde zejména v důsledku anonymity typické pro velké městské aglomerace více než jinde příležitost pro páčání zejména majetkové trestné činnosti. Podle statistiky Ministerstva spravedlnosti ČR byl tento trest v roce 2008 jen v hl. m. Praze uložen 288 pachatelům z celkového počtu 895 odsouzených k tomuto trestu⁴⁷. Uložený trest zákazu pobytu odsouzenému zamezí vstup na území hl. m. Prahy a on tak pozbývá možnosti dopouštět se zde další protiprávní činnosti.

V ustanovení § 75 odst. 6 trestního zákoníku je dále specifikována možnost odsouzeného i přes zákaz pobytu navštívit místo, na které se zákaz vztahuje. Tato situace může nastat například ve chvíli, kdy je odsouzený nucen navštívit specializovaného lékaře či se dostavit na úřad v obvodu, na nějž se vztahuje trest

⁴⁴ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník. I. Komentář, s. 838 - 839

⁴⁵ ust. § 75 trestního zákoníku

⁴⁶ čl. 14 usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb. o vyhlášení Listiny základních práv a svobod (dále jen LZPS)

⁴⁷ zdroj: údaje ze soudních statistik prezentované na internetových stránkách Ministerstva spravedlnosti ČR (<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=399&d=35355>)

zákazu pobytu. V takovém případě si odsouzený musí obstarat povolení k návštěvě místa zákazu, které mu vystaví místní oddělení Policie České republiky, kde odpovědný pracovník zváží, zda je návštěva místa zákazu odsouzeným skutečně nezbytná⁴⁸.

Výchovná a psychosociální hlediska trestu

Opětovně jako trest zákazu činnosti přináší i trest zákazu pobytu odsouzenému nemalá omezení. Uložení této sankce mu může např. zkomplikovat jeho výdělečnou činnost, pokud by místo výkonu práce bylo v obvodu či okrese, na něž se zákaz vztahuje, dále se může významně dotknout vztahů s jeho rodinou či příbuznými, kteří se v místě zákazu zdržují. Z tohoto pohledu je zákaz pobytu velmi citelným zásahem do dosavadního způsobu života odsouzeného. Odsouzeným, kteří skutečně uložením zákazu pobytu přijdou o zaměstnání, které jim zajišťovalo obživu, může významnou měrou pomoci probační úředník. Tento má možnost kupř. navázat kontakt se zaměstnavatelem a v případě, že to povaha povolání umožňuje, pomoci domluvit například přeřazení odsouzeného na jiné místo výkonu práce, na které se nevztahuje uložený zákaz. Popřípadě, pokud toto není možné, pomoci odsouzenému s hledáním jiného vhodného zaměstnání.⁴⁹

K tomu zbývá dodat, že probační úředník sice běžně v rámci výkonu trestu zákazu pobytu žádnou činnost nevykonává (není zde zákonem dána žádná konkrétní úloha, kterou by úředníci PMS ČR v rámci výkonu této sankce plnili, resp. k ní byli soudem pověřováni), nicméně odsouzený se na středisko PMS ČR může obrátit ze své vlastní iniciativy, přičemž rozhodně nemůže nastat situace, že by mu byla pomoc ze strany této instituce odmítnuta, bude-li samozřejmě schopen a ochoten se na jejím poskytnutí adekvátně podílet⁵⁰.

Shodně pak jako u trestu zákazu činnosti se odsouzený v případě nedodržování podmínek této sankce vystavuje nebezpečí dalšího trestního stíhání

⁴⁸ ust. § 350a trestního řádu

⁴⁹ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi, s. 361 - 362

⁵⁰ k tomu blíže viz. např. „Zásady a principy činnosti pracovníků Probační a mediační služby“, kde se podává, že úředníci PMS ČR mimo jiné usilují o aktivní přístup odsouzeného k řešení následků trestné činnosti, podporují jej při hledání zdrojů a motivací k přehodnocení dosavadního způsobu života atd. - In: MATOUŠEK, O. a kol. Sociální práce v praxi, s. 287

pro přečin dle ust. § 337 trestního zákoníku (maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání).⁵¹

1.7 Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce je dalším z novějších právních institutů zakotvených do českého právního řádu až k 1. 1. 2010. Dle ust. § 76 trestního zákoníku může být uložen pachateli úmyslného trestného činu, který se trestné činnosti dopustil v souvislosti s návštěvou akce, na níž je mu pro příště zakazován vstup. K zavedení této sankce vedla zákonodárce zejména nutnost ochrany společnosti před některými druhy extremismu, jejichž výskyt v posledních letech zaznamenává výrazný nárůst (jedná se kupř. o tzv. „divácké násilí“ a další „novější“ formy sociálně patologických jevů)⁵². Maximální výměra trestu činí 10 let, minimální sazba pak není zákonem stanovena.

Inspiraci pro uzákonění tohoto alternativního trestu do rekodifikovaného trestního zákoníku čerpali zákonodárci zejména v právním řádu Velké Británie. Zde již v období sedmdesátých a osmdesátých let 20. století vznikla potřeba řešení problémů s agresivními fanoušky fotbalových utkání „...což vyvrcholilo nešťastným a tragickým večerem na stadionu Heysel v Bruselu při finále o Pohár mistrů evropských zemí mezi Juventusem Turín a FC Liverpool. Fanoušci Liverpoolu způsobili svým útokem na tábor soupeře davovou paniku, v níž zahynulo 39 osob a téměř 600 lidí bylo zraněno.“⁵³ Tato událost přiměla britské úřady jednat, v důsledku čehož byl v roce 2000 přijat zákon o fotbalových výtržnostech, který stanovil odsouzeným k uvedenému zákazu povinnost dostavit se vždy, když probíhá fotbalové utkání, na policejní stanici a tam setrvat po dobu konání zápasu. Tato zákonná úprava dopomohla Velké Británii ke snížení počtu výtržností na stadionech.⁵⁴

⁵¹ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi, s. 360

⁵² zdroj: důvodová zpráva k trestnímu zákoníku, s. 71, dostupné na:

http://svoboda.cz/data/zakony/trestni_zakonik_a_duvodova_zprava.pdf

⁵³ ŠTERN, P. a spol. Probace a mediace, s. 161

⁵⁴ tamtéž, s. 161

Shodně tak i v České republice, kde na výkon trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, dohlíží PMS ČR, může, pokud to probační úředník považuje za nutné, vyzvat odsouzeného, aby se např. v době konání jemu zakázané sportovní akce dostavil na příslušné oddělení Policie ČR.⁵⁵

Po právní moci rozhodnutí o zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce pověří soud příslušné středisko PMS ČR (dle místa bydliště odsouzeného, resp. místa, kde se odsouzený fakticky zdržuje či pracuje) kontrolou nad výkonem zmiňovaného trestu. Příslušný úředník PMS ČR si odsouzeného předvolá k projednání podmínek výkonu trestu, v rámci nějž jej seznámí se všemi povinnostmi vyplývajícími z výkonu uloženého trestu. Probační úředník následně vstupuje v součinnost s orgány Policie ČR, kdy stanoví konkrétní místní oddělení, na které by se měl odsouzený při konání jemu zakázané akce dostavovat. Probační úředník je povinen o průběhu kontroly nad výkonem trestu písemně informovat soud, jenž trest uložil. Toto činní zhruba jednou za půl roku a po uplynutí celého uloženého trestu zašle soudu kompletní zprávu o způsobu plnění či neplnění povinností vyplývajících z uloženého trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.⁵⁶

Výchovná a psychosociální hlediska trestu

Za situace, kdy tento trest je v České republice uzákoněn teprve od 1. 1. 2010, lze jen velmi těžko hodnotit jeho faktický výchovný dopad. V současné době bylo na území České republiky uloženo celkem 11 trestů zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce⁵⁷, avšak není prozatím uvedeno kolik jich z uvedeného počtu bylo zmařeno, příp. vzrůstající či naopak klesající tendence v počtech jejich ukládání. Lze tedy podle mého názoru pouze doufat, že takto uložený trest bude mít obdobné pozitivní dopady na snižování kriminality spjaté s „diváckým násilím“ a dalšími souvisejícími sociálně patologickými jevy, jako je tomu ve Velké Británii.

⁵⁵ ust. § 350i odst. 3 trestního řádu

⁵⁶ ŠTERN, P. a spol. Probace a mediace, s. 162-163

⁵⁷ přehledy statistických listů dostupné na internetovém portálu Ministerstva spravedlnosti ČR (<http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>) – sestava s popisem „Přehled o uložených trestech/trestních opatření (trest 1, 2, 3, 4)

Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce bezpochyby může mít nemalý dopad do psychosociální sféry odsouzeného. Pokud se jedná o tzv. „skalního fanouška“, který je zvyklý pravidelně navštěvovat fotbalová utkání se skupinou svých známých a přátel, lze dle mého názoru důvodně předpokládat, že pro něj nebude jednoduché podmínky sankce dodržet a vyrovnat se se skutečností, že se musí vzdát (mnohdy jediné) volnočasové aktivity, která ho zajímá. Nadto je zde vysoké riziko sociálního vyloučení ze skupiny jemu blízkých osob. Za takové situace záleží pouze na povaze a schopnostech odsouzeného, jakým způsobem se s nastalou situací vypořádá.

V této souvislosti se domnívám, že by bylo více než vhodné zaměřit činnost probačního úředníka, coby sociálního pracovníka, při dohledu nad výkonem této sankce mimo jiné právě směrem k pomoci odsouzenému najít adekvátní náhradu v podobě odlišné volnočasové aktivity, která by tu, o niž přišel v důsledku uloženého trestu, jednak plnohodnotně substituovala, a nadto nepředstavovala činnost spjatou s rizikem opětovného páchání trestné činnosti obdobného charakteru. O důležitosti způsobu trávení volného času není jistě třeba dlouze pojednávat, např. B. Kraus k tomuto tématu uvádí, že nesprávný způsob trávení volného času se může stát jedním ze zdrojů sociálně patologického jednání a působení na jednotlivce ve směru k hodnotnému a celkově zdravému způsobu trávení volného času lze dle něj považovat za jednu z metod předcházení rozšiřování sociálně patologických jevů ve společnosti⁵⁸.

Navíc je nutno zdůraznit i skutečnost, že zákonodárce se žádným způsobem nezmiňuje o tom, jakou formou bude příslušný orgán Policie ČR zacházet s dostavivším se odsouzeným (viz. výše). V daném případě tak v důsledku neexistence zákonného zmocnění nepřichází v úvahu žádná z forem omezení osobní svobody odsouzeného, nelze mu ani např. nařídit, aby po dobu konání zápasu setrval na místním oddělení Policie ČR, neboť by se jednalo o porušení práva odsouzeného na svobodu pohybu a pobytu, garantovaného výše již zmiňovaným čl. 14 LZPS.

⁵⁸ KRAUS, B., SÝKORA, P. Sociální pedagogika I, s. 54 - 55

1.8 Ztráta čestných titulů a vyznamenání a ztráta vojenské hodnosti

Ztráta čestných titulů a vyznamenání a ztráta vojenské hodnosti jsou dle odborné literatury tzv. tresty „vedlejšími“⁵⁹, což znamená, že je nelze uložit samostatně, nýbrž pouze v případě, že je pachatel odsuzován za spáchání úmyslného trestného činu ze „zvlášť zavrženíhodné pohnutky“, přičemž za takový trestný čin je pachateli zároveň ukládán nepodmíněný trest odnětí svobody nejméně na dva roky⁶⁰.

Účelem tohoto trestu je „*vyločit pachatele z výkonu těchto práv, protože spácháním trestného činu se stal morálně nezpůsobilým k tomu, aby byl nadále jejich nositelem. Smyslem pak je, aby tento druh trestu napomáhal v ochraně čistoty veřejného života.*“⁶¹

Při ztrátě čestných titulů a vyznamenání se zejména jedná o řády (např. Řád bílého lva) a medaile (např. za hrdinství), které má právo udělovat prezident republiky. U trestu ztráty vojenské hodnosti se odsouzenému snižuje jeho dosažená hodnost na hodnost vojína. Nikdy nelze hodnost snížit například pouze o jeden stupeň, ale vždy právě až na hodnost vojína. Ztráta čestných titulů a vyznamenání i ztráta vojenské hodnosti je tedy trvalá, avšak v budoucnu není odsouzenému ubírána možnost získat je znovu.⁶²

Výchovná a psychosociální hlediska trestu

Výchovné a psychosociální hledisko lze u tohoto druhu trestu podle mého názoru spatřovat zejména v tom, že odsouzený, jemuž byl trest uložen, ztrácí jakýsi morální status ve svém okolí. Toto se týká zejména ztráty čestných titulů a vyznamenání. U ztráty vojenské hodnosti přichází odsouzený nejen o již zmiňovaný sociální status, ale u vojáků z povolání je toto i impulzem k ukončení služebního poměru. Člověk, který již v profesionální armádě nabyl například

⁵⁹ srov. např. ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. Trestní zákon. Komentář, s. 427

⁶⁰ ust. § 78, 79 trestního zákoníku

⁶¹ ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. Trestní zákon. Komentář, s. 856

⁶² ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. Trestní zákon. Komentář, s. 860-864

hodnosti generála uložením takového trestu přichází nejen o vysoké finanční ohodnocení, ale i o zaměstnání, jemuž se často věnoval po celý svůj dosavadní profesní život.⁶³

Trest ztráty čestných titulů a vyznamenání není však v České republice příliš hojně ukládán, například v roce 2008 a v první polovině roku 2009 nebyl uložen ani v jednom případě. Trest ztráty vojenské hodnosti byl uložen v roce 2008 celkově třem osobám a v první polovině roku 2009 jej soudci neuložili ani jednou.⁶⁴

1.9 Trest vyhoštění

Trest vyhoštění lze v souladu s ust. § 80 trestního zákoníku uložit pouze a jedině pachateli, který není občanem České republiky, a to ve výměře na 1 rok až 10 let, event. na dobu neurčitou. V těchto případech soud navíc zkoumá splnění dalších zákonných podmínek, které dále zohledňují sociální status pachatele, tj. nelze trest vyhoštění uložit např. pachateli, který má na území ČR prokazatelně vytvořeno pracovní a sociální zázemí např. rodinu s dětmi, či pachateli, který by v zemi, z níž pochází, byl přímo ohrožen na životě (např. trestem smrti) apod.

Trestní zákoník přesně nespecifikuje, za jaké trestné činy může být uložen trest vyhoštění, proto je zcela na uvážení konkrétního soudce, zda pachateli, cizímu státnímu příslušníkovi, trest uloží či nikoli.⁶⁵ Účelem trestu je zamezit cizinci v páchání protiprávní činnosti na území České republiky, pokud trestní soud uzná, že z jeho strany hrozí nebezpečí lidem, majetku nebo jinému chráněnému zájmu.⁶⁶

Ve chvíli, kdy rozhodnutí o uložení trestu vyhoštění nabude právní moci a vykonatelnosti, musí cizinec v určité lhůtě opustit území republiky. V případě, kdy nehrozí, že by se odsouzený skrýval nebo jinak mařil výkon rozhodnutí, může mu soud určit lhůtu k vycestování, tato však nesmí být delší než jeden měsíc od právní moci rozhodnutí o uložení trestu (v této lhůtě si zpravidla odsouzený obstarává

⁶³ ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. Trestní zákon. Komentář, s. 860-864

⁶⁴ zdroj: statistiky Ministerstva spravedlnosti ČR dostupné na <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=399&d=35355>

⁶⁵ ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. Trestní zákon. Komentář, s. 866

⁶⁶ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi, s. 362

cestovní doklady).⁶⁷ Za situace, kdy vznikne důvodná obava, že by se odsouzený mohl skrývat a vyhýbat se tak výkonu trestu vyhoštění, může na něho soud uvalit tzv. vyhošťovací vazbu (v průběhu jejího výkonu jsou odsouzenému obstarány cestovní doklady a letenka či jízdenka do jeho země, a to na náklady České republiky, které v daném případě nese Vězeňská služba ČR).⁶⁸

V případě, že odsouzený na výzvu soudu z České republiky nevycestuje, a jeho přítomnost zde bude (zpravidla Policií ČR) zjištěna, hrozí mu trestní stíhání pro přečin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle ust. § 337 trestního zákoníku.

Výchovná a psychosociální hlediska trestu

Výchovné a psychosociální aspekty zmíněného trestu jsou v praxi v podstatě nezjistitelné. Po právní moci rozhodnutí, kdy cizinec opouští Českou republiku, již o něm orgány cizinecké policie ani soud (či jiný orgán státní moci) nemají možnost zjistit žádné informace. Toto je zároveň ztíženo i faktem, že je ČR členským státem Evropské Unie a součástí Schengenského prostoru (ve smyslu „neexistence“ hranic a nemožnosti zjistit, ve kterém členském státě se odsouzený nachází; není nutná žádná evidence jeho pohybu). Soud ve své podstatě v rámci vykonávacího řízení pouze vyčkává uplynutí konce lhůty výkonu trestu a poté spis odsouzeného zakládá na spisovnu.

V případě, že na cizince není uvalena vyhošťovací vazba, ale je soudem pouze vyzván k vycestování (buď v soudem stanovené lhůtě, která může být určena přímo v odsuzujícím rozsudku či samostatně na tzv. „výzvě k vycestování“, která je odsouzenému předávána až po právní moci rozsudku), nemají orgány činné v trestním řízení možnost zjistit, zda cizinec skutečně vycestoval. Tento se tak může na území České republiky úspěšně skrývat až do doby uplynutí výkonu trestu. Proti takovýmto odsouzeným bojuje Cizinecká policie ČR namátkovými kontrolami, např. na ubytovnách.

⁶⁷ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi, s. 364; měsíční lhůta může být na žádost odsouzeného i opakovaně prodloužena, nikoli však na delší dobu než 180 dní.

⁶⁸ tamtéž, s. 364

Závěrem této kapitoly týkající se specifík jednotlivých výše zmíněných alternativních trestů je potřeba uvést, že všechny tyto jsou reálně ukládány v menší míře, než-li další alternativní trest, který bude popsán v následující samostatné kapitole, a tím jsou obecně prospěšné práce. Důvody, pro které nejsou tyto sankce ukládány v tak hojné míře, není možno zcela jednoznačně zobecnit, neboť u každého shora popsaného alternativního trestu mohou být tyto příčiny jistě specifické, ostatně velký vliv na ukládání konkrétního trestu má vždy bezesporu mimo jiné také osobnost soudce a jeho individuální charakteristiky jako např. jeho celkový společenský rozhled a sociální cítění.

2. Trest obecně prospěšných prací

Tento trest je rovněž jednou z možných alternativ, která je v rámci trestního řízení ukládána pachatelům trestných činů. Zda bude obviněnému takovýto postih uložen či nikoliv, je závislé na mnoha okolnostech. Soud přihlíží jednak k osobě pachatele, k polehčujícím a přitěžujícím okolnostem, k závažnosti spáchaného činu, k trestní minulosti obviněného a od 1. ledna 2010 rovněž ke zprávě probačního úředníka, který podává informace o zdravotním stavu a celkových poměrech odsouzeného⁶⁹; v souhrnu o možnosti či nemožnosti konkrétního pachatele vykonat již uložený či do budoucna uvažovaný trest obecně prospěšných prací.

„Soud může uložit trest obecně prospěšných prací, odsuzuje-li pachatele za přečin; jako samostatný trest může být trest obecně prospěšných prací uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.“⁷⁰ Ve své podstatě trest obecně prospěšných prací (dále jen OPP) ukládá odsouzenému povinnost vykonat práce v soudem určeném rozsahu (minimální zákonná výměra trestu je 50 hodin, maximální je dle novelizovaného trestního zákoníku 300 hodin; do 31. 12. 2009 tato výměra činila 400 hodin). Jedná se o práce *„k obecně prospěšným účelům spočívající v údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných činnostech ve prospěch obcí, nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, které se zabývají vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností. Práce nesmí sloužit výdělečným účelům odsouzeného.“⁷¹*

Ve chvíli, kdy rozhodnutí o uložení trestu OPP nabude právní moci a stane se vykonatelným, soud, který toto rozhodnutí vydal, naváže spolupráci s příslušným střediskem PMS ČR a požádá jej o výběr vhodného poskytovatele prací (tj. organizace, u níž bude trest vykonáván) a projednání konkrétních podmínek

⁶⁹ podle právní úpravy platné do 31. 12. 2009 bylo možno trest obecně prospěšných prací uložit i trestním příkazem (dle ust. § 314e trestního řádu - bez nařízení hlavního líčení) bez předchozího projednání podmínek výkonu trestu ze strany PMS ČR s odsouzeným

⁷⁰ ustanovení § 62 trestního zákoníku

⁷¹ ustanovení § 62 trestního zákoníku

výkonu trestu s odsouzeným. V tuto chvíli se odsouzení již obracejí na uvedené středisko PMS ČR. Probační úředník si odsouzeného předvolá k jednání, kde mu vysvětlí pravidla a povinnosti vztahující se k výkonu trestu OPP a společně vyberou vhodného poskytovatele prací. Poté je odsouzený vyzván, aby zvoleného poskytovatele osobně navštívil a domluvil si s ním termíny, ve kterých bude uložené práce realizovat - tzv. harmonogram prací.

„Vzhledem k tomu, že z hlediska dosažení účelu trestu je nezbytné, aby byl každý trest vykonán co nejdříve po jeho pravomocném uložení, zákon vyžaduje, aby i trest obecně prospěšných prací vykonal pachatel co nejrychleji a stanoví k tomu dobu do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu.“⁷² Včasnost výkonu uloženého trestu se také odvíjí od skutečnosti, že čím dříve odsouzený svůj trest po uložení vykoná, tím spíše na něj může mít výchovný dopad. Pokud výkon trestu následuje ihned po jeho uložení a co nejdříve po spáchání odsuzovaného skutku, odsouzený si je ještě velmi dobře vědom, za co a proč musí trest vykonat. V případech, kdy se uložený trest vykonává až po delší době (někdy z rozličných důvodů bohužel až v horizontu několika let), nemá již zdaleka takovou výchovnou hodnotu, jako bezprostředně po činu. Podle zkušeností některých probačních úředníků už mnohdy, vzhledem k rozsáhlé trestní minulosti, ani netuší, za co vlastně pyká. Toto pak ve svém důsledku zcela maří smysl a účel uloženého trestu.

2.1 Odklad, přerušení, upuštění od výkonu trestu obecně prospěšných prací, přeměna trestu v nepodmíněný trest odnětí svobody

„Ze zákonem jasně stanovených důvodů může soud rozhodnout o odkladu či přerušení výkonu trestu nebo jeho části (stane-li se odsouzený z vážných zdravotních důvodů trvale práce neschopným).“⁷³ V případě zmíněného odkladu či přerušení výkonu trestu se odsouzenému tato doba nezapočítává do lhůty jednoho roku, kterou mu zákon stanoví pro jeho výkon. Důvody pro přerušení či odklad jsou jednak zmíněný vážný zdravotní stav, či těhotenství nebo doba po porodu (až jeden rok). Až na dobu tří měsíců od právní moci rozhodnutí o uložení trestu OPP pak

⁷² SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi, s. 324

⁷³ KYNCLOVÁ, Z. a kol. Co je dobré vědět nejen o mediaci a probaci, s. 65

může předseda senátu výkon tohoto trestu odložit „z jiných důležitých důvodů“⁷⁴, kterými mohou být např. závažné důvody rodinné.^{75 76}

Upuštění od výkonu trestu OPP (či jeho nevykonaného zbytu) připadá v úvahu pouze za situace, kdy je odsouzený z důvodu změny svého zdravotního stavu dlouhodobě či trvale neschopen zmíněný trest vykonat.⁷⁷

Další zákonnou možností je tzv. přeměna trestu OPP na trest odnětí svobody. Tato potencialita nastává zejména ve chvíli, kdy odsouzený trest ve stanové lhůtě nevykoná. Dále pak „...pokud dříve, než stanovené práce vykoná, nevede řádný život, např. se znovu dopouští trestné činnosti či neplní přiměřená omezení a povinnosti stanovené soudem (zejména povinnost nahradit podle svých sil poškozenému škodu způsobenou trestným činem), rozhodne soud o přeměně trestu obecně prospěšných prací, popř. jeho části v nepodmíněný trest odnětí svobody...“⁷⁸. V souladu s příslušnými ustanoveními trestního zákoníku se trest OPP přeměňuje na trest odnětí svobody v poměru za každou jednu, byť i jen započatou, nevykonanou hodinu jeden den trestu odnětí svobody⁷⁹. Tato systematika přeměňování je účinná od 1. 1. 2010, kdy do té doby se přeměňovaly každé dvě, byť i jen započaté, nevykonané hodiny na jeden den trestu odnětí svobody^{80 81}.

2.1.1 Specifikace důvodů vedoucích k přeměně trestu obecně prospěšných prací

Důvody, jež mohou vést k přeměně trestu OPP, jsou zmíněny v ustanovení § 65 odst. 2 trestního zákoníku a jedná se zejména o skutečnost, že odsouzený **nevedl** v průběhu výkonu trestu OPP **řádný život**. „*Tento druh trestu se totiž ukládá právě s poukazem na odůvodněný předpoklad, že i bez omezení osobní svobody je*

⁷⁴ ust. § 339 odst. 3 trestního řádu

⁷⁵ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi, s. 325

⁷⁶ v takovém případě rozhodnutí o přerušení či odložení výkonu trestu OPP je ponecháno zákonodárcem plně na úvaze soudu

⁷⁷ ust. § 340a trestního řádu

⁷⁸ KYNČLOVÁ, Z. a kol. Co je dobré vědět nejen o mediaci a probaci, s. 65

⁷⁹ ust. § 65 odst. 2 trestního zákoníku

⁸⁰ ust. § 45a odst. 4 zák. č. 140/1961 Sb. trestní zákon

⁸¹ Systematika přeměňování trestu OPP se pak zcela mění novelou trestního zákoníku účinnou k 1.12.2011, kdy u přeměny trestu OPP je ponecháno na úvaze soudu, zda trest přemění v nepodmíněný trest odnětí svobody či zcela nově v trest domácího vězení.

*schopen a ochoten vést řádný život.*⁸² Může tedy docházet i k situacím, kdy odsouzený víceméně řádně vykonává uložený trest OPP, avšak v době jeho výkonu se dopustí další trestné činnosti. Za takových okolností pak může soud trest OPP (resp. jeho nevykonanou část) přeměnit i přesto, že byl doposud řádně vykonáván.

Další možnost, kdy může odsouzený zavdat soudu příčinu k přeměně trestu OPP v trest odnětí svobody, je jeho záměrné **vyhýbání se nástupu výkonu trestu**. Toto spočívá zejména v tom, že odsouzený se opakovaně nedostavuje na předvolání do střediska PMS ČR, nedostavuje se ani k příslušnému poskytovateli, který mu byl pro výkon trestu určen. Dále např. nereaguje na výzvy, které jsou mu ze strany PMS ČR zasílány, nevyzvedává si zásilky či změni adresu pobytu, aniž by to nahlásil soudu či PMS ČR. Před samotnou přeměnou trestu OPP pak soud v rámci veřejného zasedání zjišťuje, zda odsouzenému nebránily ve výkonu trestu závažné překážky (ve smyslu nedobrého zdravotního stavu – kupř. dlouhodobá hospitalizace v nemocnici apod.).⁸³

V neposlední řadě se také jedná o **závažné porušení sjednaných podmínek výkonu trestu**. *„Porušení uvedených podmínek může spočívat ve svévolném nedodržení nařízeného druhu či stanoveného harmonogramu vykonávaných prací, v nerespektování stanovené doby výkonu prací apod.*“⁸⁴

Dále lze rovněž trest OPP přeměnit ze shora již zmíněného důvodu, a to, že odsouzený **trest nevykoná v zákonem** stanové lhůtě jednoho roku ode dne jeho nařízení. Nutno podotknout, že v praxi jsou nejčastějšími důvody přeměny trestu OPP v nepodmíněný trest odnětí svobody právě nevykonání trestu v zákonné roční lhůtě a páchaní další trestné činnosti, zhusta v kombinaci obou důvodů.

2.2 Procesně-právní úprava výkonu obecně prospěšných prací

Spolu s rekodifikací trestního práva bylo nutno novelizovat i veškerá související ustanovení trestního řádu, a tudíž došlo mimo jiné i ke změnám

⁸² ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. Trestní zákon. Komentář, s. 752

⁸³ ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. Trestní zákon. Komentář, s. 753

⁸⁴ tamtéž, s. 753

v systematicce výkonu trestu OPP. „*Smyslem bylo zefektivnit tento výkon, a to zejména upřesněním postupu při nařizování výkonu trestu obecně prospěšných prací, při nástupu odsouzeného k vlastnímu výkonu, při změně druhu a místa vykonávaných prací, dále zavedením důslednější kontroly výkonu tohoto trestu a širším využitím úředníků Probační a mediační služby ke kontrole i k součinnosti při nařizování i vlastním výkonu trestu obecně prospěšných prací.*“⁸⁵

PMS ČR vstupuje do vzájemné součinnosti s pachatelem trestného činu ve dvou fázích trestního řízení. Jednak **před pravomocným uložením trestu** a následně pak **po nabytí právní moci meritorního rozhodnutí**, jímž je odsouzenému uložen trest OPP. V přípravném řízení trestním naváže pracovník PMS ČR spolupráci s obviněným na základě požadavku soudu či státního zastupitelství (event. obviněný může úředníky PMS ČR kontaktovat ze své vlastní iniciativy). V této fázi je ze strany příslušného úředníka PMS ČR zjišťována případná motivace a schopnost obviněného vykonat trest OPP, potažmo vhodnost uložení právě tohoto alternativního trestu. V případě, že se tento postih jeví jako vhodný, projedná probační úředník s obviněným podmínky uložení trestu a seznámí ho s následným průběhem jeho výkonu. V rámci zjišťování potřebných skutečností si pracovník PMS ČR vyžaduje od pachatele lékařské zprávy, informace o dosaženém vzdělání, jeho časových možnostech a podobně, kdy tyto údaje dokládají schopnost či neschopnost obviněného případný trest v budoucnu vykonat. Kompletní zprávu, kterou PMS ČR při spolupráci s obviněným vyhotoví, předloží soudu jako podklad pro případné uložení alternativního trestu OPP či již státnímu zastupitelství v závislosti na momentální fázi řízení.⁸⁶ Z vlastní praxe však mohu uvést, že takovýto postup je víceméně výjimečným⁸⁷, a dochází k němu spíše v případech, kdy obviněný kontaktuje středisko PMS ČR z vlastního popudu.

Pokud tak nebylo učiněno v rámci přípravného řízení (viz. výše), požádá soud příslušné středisko PMS ČR o projednání podmínek výkonu trestu OPP po nabytí

⁸⁵ tamtéž, s. 750

⁸⁶ <https://www.pmscr.cz/obecne-prospesne-prace/>

⁸⁷ tento stav je dle mého názoru způsoben především všeobecným tlakem na zrychlení řízení vyvíjeným na všechny složky justice s rozhodovacími pravomocemi (tj. v daném případě státní zastupitelství a soudy)

právní moci příslušného rozhodnutí, jímž byl trest uložen⁸⁸. Na základě takto projednaných podmínek pak soud, který trest uložil, vyhotoví usnesení o nařízení jeho výkonu, přičemž odsouzený je povinen dostavit se „do čtrnácti dnů od oznámení tohoto rozhodnutí na středisko Probační a mediační služby v obvodu okresního soudu, v němž má trest vykonávat, k projednání podmínek výkonu trestu.“⁸⁹ Příslušné středisko PMS ČR pak musí mít od soudu k dispozici příslušnou dokumentaci nezbytnou k další práci s odsouzeným. Jedná se zejména o pravomocné rozhodnutí o uložení trestu, opis rejstříku trestů odsouzeného, stanovisko odsouzeného k možnosti uložení trestu OPP a případně i zprávu, kterou PMS ČR vypracovalo před uložení tohoto trestu, dále např. znalecký posudek z oboru psychiatrie, byl-li ve věci na odsouzeného vypracován apod.⁹⁰ Poté již následuje vlastní práce s odsouzeným, který je předvolán do střediska PMS ČR, kde jsou mu, jak již shora uvedeno, vysvětleny všechny okolnosti výkonu, průběhu a způsobu kontroly uloženého trestu a zároveň je poučen i o všech jeho zákonných podmínkách, včetně např. podmínek přeměny trestu OPP v nepodmíněný trest odnětí svobody apod. Jednou z klíčových záležitostí je selekce vhodného poskytovatele, u kterého bude odsouzený svůj trest vykonávat. Volba konkrétní organizace je závislá jak na schopnostech a potřebách (např. zdravotní omezení typu různých alergií, event. rozvržení pracovní doby odsouzeného, je-li zaměstnán atd.) odsouzeného, tak i na možnostech a požadavcích poskytovatele. Tyto dva, někdy zcela bipolární, komplexy zájmů je třeba synchronizovat tak, aby nic již předem nebránilo výkonu uloženého trestu.

Za situace, kdy je trest soudem již nařízen (usnesením, proti němuž není přípustný opravný prostředek, v tomto případě stížnost) a odsouzený dle dohody svůj trest na stanoveném pracovišti realizuje, je probační úředník povinen provádět minimálně jednou za dva měsíce jeho kontrolu. Toto může činit jednak fyzickou návštěvou na příslušném pracovišti a jednak například telefonickým či písemným

⁸⁸ v souladu s ust. § 314e odst. 3 trestního řádu by měla být zpráva PMS ČR obsahující zjištění ohledně možností výkonu trestu OPP, soudem vyžádána i před uložení tohoto trestu trestním příkazem; z vlastní praxe je mi však známo, že tento postup se z důvodu výše již zmiňovaného požadavku na urychlení řízení (resp. na co nejrychlejší skončení co největšího počtu věcí) víceméně nepoužívá a tento alternativní trest se tak od účinnosti nového trestního kodexu trestním příkazem ukládá velmi sporadicky

⁸⁹ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník. I. Komentář, s. 738; **oznámením usnesení** se rozumí buď jeho vyhlášení v přítomnosti toho, jemuž je určeno (resp. o jehož právech či povinnostech pojednává), nebo doručení opisu usnesení této osobě - ust, § 137 odst. 1 trestního řádu

⁹⁰ <https://www.pmscr.cz/obecne-prospesne-prace/>

dotazem u poskytovatele. Informace z těchto kontrol pak zaznamenává do spisového materiálu PMS ČR a rovněž o průběhu výkonu trestu OPP zpravuje soud.⁹¹

Výše popsaný průběh procesu nařízení a výkonu trestu OPP je samozřejmě průběhem optimálním, k němuž však ne ve všech případech dochází. Tato skutečnost vyplývá mimo jiné i ze soukromých statistik některých probačních úředníků, s nimiž jsem přišla do kontaktu. Největším problémem dle sdělení těchto úředníků je v mnoha případech již prvopočáteční neschopnost odsouzeného dostavit se do střediska PMS ČR v dohodnutém termínu a následně pak i na dojednané místo výkonu trestu. Uvedené se samozřejmě týká i sjednaného harmonogramu prací a jejich řádného výkonu. Nelze se tak v některých případech vyhnout situaci, kdy probační úředník je nucen podat soudu zprávu, že odsouzený trest nevykonává řádně, neb se například k poskytovateli dostavuje v podnapilém stavu a podobně.

Odsouzený má dále možnost například požádat prostřednictvím PMS ČR soud o změnu místa výkonu trestu (kupř. za situace, kdy se v době jeho výkonu odstěhuje a dojíždění do původně stanoveného místa výkonu trestu by pro něj bylo nepřiměřeně finančně či časově náročným) či podat k soudu návrh na přerušování, odložení či upuštění od výkonu trestu OPP.⁹² (K zákonným podmínkám užití těchto institutů viz. výše.)

V případě porušení podmínek výkonu trestu OPP přichází v úvahu aplikace shora zmiňovaného zákonného institutu přeměny trestu OPP v nepodmíněný trest odnětí svobody. Když při pravidelných kontrolách odsouzeného nejen na pracovišti, ale i při konzultacích na středisku PMS ČR, probační úředník, pověřený touto kontrolou, zjistí neplnění podmínek, je povinen tuto skutečnost neprodleně sdělit příslušnému soudu, který trest uložil. Toto sdělení zároveň obsahuje návrh na přeměnu trestu OPP, o kterém pak ve veřejném zasedání rozhoduje předseda senátu. Tento může přeměnit celý uložený trest OPP, či jeho nevykonanou část v případě, že odsouzený již část trestu OPP vykonal.⁹³

⁹¹ tamtéž

⁹² <https://www.pmscr.cz/obecne-prospesne-prace/>

⁹³ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník. I. Komentář, s. 751 - 752

2.3 Výchovná a psychosociální hlediska trestu

Účelem uloženého trestu OPP je mimo potrestání za spáchaný přečin také umožnit pachateli vykonat trest na svobodě, společensky prospěšným způsobem a zároveň bez významného narušení jeho dosavadních sociálních vazeb (zejména rodinných a pracovních).⁹⁴ Možnost vykonat uložený trest na svobodě má být pro odsouzeného zároveň i možností směřující k nápravě závadového způsobu života, který vedl v důsledku až k trestnímu postihu. Díky této formě alternativního trestu není odsouzený vytržen ze svého rodinného a sociálního zázemí a zároveň není nucen opustit své zaměstnání (je-li zaměstnán).

Jednou z dalších nesporných výhod uloženého trestu OPP je i fakt, že ihned po jeho výkonu se na odsouzeného hledí, jako by nebyl odsouzen, což znamená, že je mu vymazán záznam o uloženém trestu z výpisu rejstříku trestů a není jím tedy i nadále stigmatizován (tato skutečnost může být velmi důležitá kupř. při hledání zaměstnání, kdy mnozí zaměstnavatelé požadují jako jednu z podmínek přijetí doklad o bezúhonnosti uchazeče o zaměstnání).⁹⁵

Odsouzený je nucen vykonat uložený trest v celém jeho rozsahu a zároveň je mu ve většině případů také uložena povinnost (mimo jiné) podle svých sil hradit škodu, kterou svým protiprávním jednáním poškozenému způsobil. Tato povinnost ho vybízí navázat kontakt s poškozeným, čímž dochází k přímé konfrontaci s osobou, které spácháním trestného činu byla způsobena újma. V rámci kontaktu s poškozeným má možnost se s ním domluvit například na splátkách či na jiném způsobu finančního vyrovnání způsobené škody. Samozřejmě tato konfrontace s obětí může být pro odsouzeného i velmi nepříjemným aktem. V některých případech je „tváří v tvář“ osobě, které svým jednáním nemálo zkomplikoval život. Ať již bezprostředně tím, že jí byla trestným činem způsobena přímá újma hmotného či psychologického charakteru, nebo tím, že poškozený musel navštívit policii, soud a následně třeba i probačního úředníka (tzv. sekundární viktimizace).

Pachatel si při takovéto konfrontaci podle mého názoru může lépe uvědomit, jaký účinek mělo jeho protiprávní jednání na osobu poškozeného, což může být

⁹⁴ MATOUŠEK. O. a kol., Sociální práce v praxi, s. 294

⁹⁵ <https://www.pmscr.cz/obecne-prospesne-prace/>

jedním z výchovných dopadů (je mu umožněno nahlédnout do role poškozeného). Tuto spolupráci může dopomoci navázat probační úředník, který „*usiluje o aktivní přístup a účast klientů při řešení následků trestné činnosti. Pachatele podporuje při hledání zdrojů a kompetencí, které mu umožní změnit dosavadní vzorce chování, jež ho přiváděly do konfliktu se zákonem. Poškozenému nabízí možnost stát se aktivním subjektem, který může mít vliv na podmínky a způsob vlastního odškodnění.*“⁹⁶

Vlastní výchovný aspekt výkonu tohoto trestu ovlivňuje z největší části hlavně osoba pachatele protiprávního jednání. Záleží na něm, jaké zaujme stanovisko ke svému činu a zda se z uloženého trestu poučí či bude i nadále pokračovat v páchání trestné činnosti. Na osobu odsouzeného může mít vliv jak uložený trest, tak i probační pracovník, osoba soudce či státního zástupce (např. coby pozitivního vzoru, ale i výchovného činitele ve smyslu přímého výchovného působení v osobním kontaktu s odsouzeným), a dále samozřejmě i jeho rodinné a sociální zázemí. Nelze pominout ani faktor motivace pachatele k nápravě svých dosavadních sociálních vzorců a způsobů jednání. „*Lidská motivace se vztahuje k příčinám chování, zajišťuje aktivizaci člověka, dává jeho konání konkrétní cíl a zaměření. Lze říci, že bez motivace by neexistovala žádná smysluplná činnost. Kromě povzbuzování a aktivizování, zahrnuje motivace též procesy prožívání, chtění, přání a snažení.*“⁹⁷ Shora zmíněné osoby tedy mají možnost pozitivně odsouzeného motivovat ke změně jeho závadového způsobu života, který nekoresponduje s obecně závaznými morálními normami lidské společnosti.

⁹⁶ MATOUŠEK. O. a kol., Sociální práce v praxi, s. 287; blíže k tomu např. VÁGNEROVÁ, M. Základy psychologie, s. 168 a násl. - „*Motivy jsou faktory, které aktivizují lidské chování, zaměřují je na určitý cíl a v tomto směru je udržují po určitou dobu. Takto navozené jednání směřuje k uspokojení určité potřeby.*“

⁹⁷ HOLEČEK. V. a kol., Psychologie pro právníky, s. 110

3. Činnost Probační a mediační služby ČR

Činnost PMS ČR upravuje zákon č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě (dále jen zákon o PMS ČR), který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2001.

Náplň činnosti této instituce je tvořena aktivitami v oblasti probace a mediace, kdy **probace** spočívá zejména v organizování a vykonávání dohledu nad odsouzeným, kontrole nad výkonem uložených trestů (např. OPP, domácí vězení apod.), dohledu nad podmíněně propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody a rovněž se zabývá pomocí pachatelům trestných činů, snaží se na ně výchovně působit a směřovat je k vedení řádného způsobu života i po vykonání uloženého trestu.⁹⁸

Mediací se ve smyslu zákona o PMS ČR rozumí mimosoudní řešení a urovnání sporů mezi pachatelem trestného činu a poškozeným. Toto lze provést jen s výslovným souhlasem obou zúčastněných stran konfliktu.⁹⁹

PMS ČR se tedy zabývá jak osobou pachatele protiprávního jednání, tak i osobou poškozeného a zároveň je jejím cílem i přispění k ochraně společnosti před uvedenými pachateli trestných činů.

Probační úředníci se aktivně snaží „o zapojení poškozeného do procesu odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry v právní systém.“¹⁰⁰ V praxi to znamená, že příslušný úředník vede odsouzeného k tomu, aby například hradil škodu, kterou svou trestnou činností způsobil, jak mu to mimo jiné v mnoha případech ukládá i rozhodnutí soudu. Úředník může dále s odsouzeným sestavit splátkový kalendář a pokusit se jej dojednat s poškozeným nebo může být odsouzenému nápomocen při hledání vhodného zaměstnání apod.

Dále vyvíjí výše již zmíněné aktivity směřující k ochraně společnosti před pachateli trestných činů. „Přispívá k ochraně společnosti řešením konfliktních a rizikových stavů spojených s trestním řízením a zajištěním uložených alternativních

⁹⁸ ustanovení § 2 zák. č. 257/2000 Sb. o PMS ČR

⁹⁹ MATOUŠEK. O. a kol., Sociální práce v praxi, s. 286

¹⁰⁰ MATOUŠEK. O. a kol., Sociální práce v praxi, s. 286

*trestů a opatření.*¹⁰¹ Konkrétně je PMS ČR činná například při realizaci trestu obecně prospěšných prací či při kontrole výkonu trestu domácího vězení (podrobně k jednotlivým trestům viz. výše).

„Posláním PMS je přispívat k naplňování trestní spravedlnosti především vytvářením podmínek pro uplatnění alternativních postupů v trestním řízení, zajištění účinného výkonu alternativních trestů a nalezení účinné reakce na spáchaný trestný čin.“¹⁰² Při práci se zúčastněnými stranami konfliktu (nejčastěji obviněný a poškozený) se snaží hledat řešení vedoucí k urovnání rozporu. Zároveň je náplní její práce preventivně působit a snižovat rizika recidivy u jednotlivých pachatelů.¹⁰³ Její práce probíhá v duchu smyslu restorativní justice, kdy se snaží aktivně zapojovat odsouzeného (v přípravném řízení obviněného) do procesu řešení nastalé negativní situace. Rovněž se o tuto aktivitu snaží i u poškozených, kteří mají, jak již shora zmíněno, možnost ovlivnit způsob i podmínky úhrady škody odsouzeným.

¹⁰¹ tamtéž, s. 286

¹⁰² MATOUŠEK. O. a kol., Sociální práce v praxi, s. 286

¹⁰³ tamtéž, s. 286

4. Prevence kriminality

Nutno konstatovat, že jednou ze základních metod, jak snížit počet trestných činů, a nebo do budoucna zabránit opakování trestné činnosti u jednotlivých pachatelů, je prevence.

Význam pojmu prevence lze v zásadě odvozovat z původního latinského výrazu *praeventus*, což znamená „zákrok předem“.¹⁰⁴ Tento zákrok představuje zejména působení na příčiny.¹⁰⁵

Pro lepší orientaci považují za nutné zmínit tři formy prevence, a to **prevenci primární**, která se zaměřuje zejména na děti a mládež a jejím cílem je vytváření volnočasových, vzdělávacích a výchovných aktivit, které mají ve svém důsledku napomoci cílové skupině (tj. dětem, mládeži) využívat vhodným způsobem svůj volný čas a vyvarovat se tak případnému kontaktu s drogami či jinými patologickými jevy. Další formou prevence je **prevence sekundární**. Tato je zaměřena na osoby, které mají dispozice stát se případnými pachateli protiprávního jednání či oběťmi trestného činu. Jejím záměrem je vytipovat rizikové skupiny osob a věnovat jim speciální pozornost. V neposlední řadě se jedná o **terciární prevenci**, která svou pozornost již obrací přímo k pachatelům trestných činů, zaměřuje se na jejich resocializaci a snaží se o výchovné působení ve směru zabránění případné recidivě.¹⁰⁶ Terciární prevence „spočíva v priamej činnosti s jednotlivcom či so skupinami, ktoré boli nejakým spôsobom poškodené.“¹⁰⁷

Aplikací preventivních opatření se v České republice zabývá nejen zmíněná PMS ČR, věnuje se jí i mnoho neziskových organizací a rovněž je vytvořena i státní organizace, v níž jsou angažováni zástupci všech ministerstev, a to Republikový výbor pro prevenci kriminality zřízený v roce 1993¹⁰⁸.

¹⁰⁴ KRAUS, B., SÝKORA, P. Sociální pedagogika I, s. 56

¹⁰⁵ ŘEZNÍČEK, 1994, In: KRAUS, B., SÝKORA, P. Sociální pedagogika I, s. 56

¹⁰⁶ <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/prevence/system/pojmy/1.1.htm>

¹⁰⁷ BAKOŠOVÁ, Z. Sociální pedagogika ako životná pomoc, s. 62

¹⁰⁸ MATOUŠEK, O. a kol., Sociální práce v praxi, s. 283

Dále je třeba zmínit metody, které lze při aplikaci preventivních opatření využít, přičemž pro účely této práce se jeví jako nejvíce podstatné především metody prevence terciární.

Terciární prevencí v oblasti kriminality mládeže se zabývá mimo jiné např. sociální pedagogika. Sociální pedagogika je vědním oborem, který je v České republice v současné době ve stádiu progresivního rozvoje, přičemž se jedná o „*disciplínu zabývající se širokým okruhem problémů spjatých s výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých*“.¹⁰⁹

Mezi její hlavní metody dle Z. Bakošové patří: Metoda kompenzace nevhodných podnětů, metoda posílení vlastních kompetencí, metoda nabídky podnětů vyplývajících z individuálních potřeb, metoda plánování pozitivní perspektivy, metoda podpory orientované na seberealizaci, výchovné a sociální poradenství, preventivní metody, konzultační aktivity, supervize a intervence¹¹⁰.

¹⁰⁹ PRŮCHA, MAREŠ, WALTEROVÁ, Pedagogický slovník, 2003, In: PRŮCHA, J. Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru, s. 87 - 88

¹¹⁰ BAKOŠOVÁ, Z, Sociální pedagogika ako životná pomoc, s. 60 - 62

5. Sociální práce a její aktivity aplikovatelné na pomoc pachatelům trestné činnosti

Nejprve považují za nutné zmínit obsah a definici vědního oboru sociální práce. Jedná se o společenskovední disciplínu, která zasahuje i (a to především) do oblasti praktické činnosti a jejím hlavním cílem je „odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (např. chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanost)“. Důležitým faktorem ovlivňujícím práci s jednotlivci i skupinami je sociální kompetence k sebeuplatnění osob, jimž je pomoc poskytována, a to až již její získání či znovuobnovení.¹¹¹

Dále lze sociální práci definovat i takto: Jedná se o „vědecky fundovanou odbornou disciplínu, která speciálními pracovními metodami zajišťuje provádění péče o člověka na profesionálním základě“. Je možno ji vymezit též jako „soubor činností, jejichž účelem je přímé a na člověka, nebo jeho rodinu bezprostředně působící úsilí k zachování celistvosti člověka, tj. úsilí o zachování jeho vztahu ke společnosti, k nejbližšímu prostředí, ke vzdělání, k práci apod. Lze ji charakterizovat jako práci sociálně diagnostickou, konzultační a výchovnou“.¹¹²

Samotný cíl sociální práce může být dle Pavla Navrátila vymezen jako „podpora sociálního fungování klienta v situaci, kde je taková potřeba buď skupinově, nebo individuálně vnímána a vyjádřena. Sociální práce se profesionálně zabývá lidskými vztahy v souvislosti s výkonem sociálních rolí (sociální fungování)“.¹¹³ Správně „sociálně fungovat“ v podstatě znamená najít rovnováhu mezi schopnostmi jednotlivce a požadavky, jež jsou na něj kladeny sociálním prostředím. Za situace, kdy jedinec nezvládá naplňovat některou ze svých rolí ve společnosti (ať již připsanou, získanou či vnucenou¹¹⁴), dochází k narušení jeho psychické rovnováhy a v mnoha případech to může vést až ke vzniku sociálního problému.¹¹⁵

¹¹¹ MATOUŠEK, O. a kol. Metody a řízení sociální práce, s. 11

¹¹² MÜHLPACHR, P. a kol. Sociální pedagogika II, s. 110 - 111

¹¹³ NAVRÁTIL, P. Teorie a metody sociální práce, s. 11 - 12

¹¹⁴ NAVRÁTIL, P. Teorie a metody sociální práce, s. 88

¹¹⁵ NAVRÁTIL, P. Teorie a metody sociální práce, s. 12 - 14

V souvislosti s teorií sociálního fungování možno uvést, že pachatelé trestných činů jsou většinou osobami s více či méně narušenou schopností sociálního fungování, u některých z nich tato schopnost absentuje zcela. Úkolem sociálního pracovníka pak v takových případech bude právě dopomoci klientovi ke znovuoobnovení způsobilosti k fungování v jemu imanentních sociálních rolích tak, aby zároveň nedocházelo k opětovnému narušení společenské harmonie, jak je tomu u trestných činů.

Při své činnosti sociální práce využívá v nejobecnější rovině jednak metod zjišťování údajů (rozhovor, pozorování, dotazník a další) a jednak metod zaměřených na objekt, kterými jsou práce s jednotlivcem, práce se skupinou, práce s komunitou, práce s rodinou a další.¹¹⁶

Nejrozsáhlejší rámec aktivit s pachateli trestných činů spadá v současnosti do působnosti úředníků PMS ČR, coby ze své podstaty sociálních pracovníků. Při této činnosti by bylo dle mého názoru možno ponejvíce využít z metod zjišťování údajů zejména rozhovoru, pozorování a aktivního naslouchání.

Konkrétní aktivity sociální práce jsou zaměřeny na různé aspekty existence jedinců ve společnosti. Jedná se kupříkladu o činnosti orientované na problém (kurativní a rehabilitační), na potenciál klienta (rozvojové a vzdělávací) či na prevenci.¹¹⁷

V praxi probačních úředníků, kteří pracují s pachateli a oběťmi trestné činnosti, pak mohou kurativní aktivity směřující k odstranění problému směřovat např. k pomoci při hledání zaměstnání nebo bydlení po podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, či pomoc při vyřizování žádosti o poskytnutí dávek státní sociální podpory apod. Rehabilitační aktivity, které jsou směřovány na přizpůsobení klienta nové životní situaci, mohou být zaměřeny kupř. na získání určitých pracovních návyků, potřebných pro řádný výkon trestu OPP atd.

¹¹⁶ MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 13; k uvedené problematice dále podrobněji rovněž např. MÜHLPACHR, P. a kol. *Sociální pedagogika II*, s. 116 - 120

¹¹⁷ NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*, s. 17 - 18

Aktivity zaměřené na rozvoj klientova potenciálu by měly dle mého názoru mj. směřovat k posílení vlastních kompetencí ve smyslu rozboru dosavadního životního stylu jedince a jeho hodnotové orientace¹¹⁸ se zaměřením na převzetí odpovědnosti za svoje vlastní chování a jednání včetně jejich důsledků (v dané situaci většinou v podobě uloženého trestu); neméně důležitým v této oblasti je pak rozvoj kompetence v sociální interakci¹¹⁹ zaměřený např. na nápravu narušené komunikace s rodinou či nejbližším okolím.

Co se týče aktivit preventivního charakteru, jež jsou zaměřeny na „včasné objevení, kontrolu a eliminaci faktorů, které mohou potenciálně narušovat sociální fungování“¹²⁰, jejich faktické využití v praxi probačních úředníků je zřejmé již z uvedeného popisu zaměření těchto aktivit.

V rámci činnosti PMS ČR je nejvýznamnější formou pomoci pachatelům trestných činů odborné sociální poradenství¹²¹, které je zaměřeno na přímé řešení konkrétního sociálního problému a pomoc postiženému. Může spočívat v podávání jednoduchých věcných informací, poskytování rad, pomoci prostřednictvím umožnění získání či osvojení si určitých návyků, pomoc prostřednictvím získání psychologického náhledu na problém, prostřednictvím změny systému, ale může spočívat i v přímé akci¹²² (tj. úředník přímo vykonává aktivitu, která řeší klientovu bezprostřední situaci, kupř. vyplnění formuláře k žádosti o poskytnutí sociálních dávek apod.).

Další významnou aktivitou z oblasti sociální práce, jíž se úředníci PMS ČR věnují v rámci snahy o urovnání trestným činem narušeného společenského vztahu, je tzv. mediace, která byla výše již popsána v kapitole č. 3. Činnost Probační a mediační služby ČR.

¹¹⁸ BAKOŠOVÁ, Z. Sociální pedagogika jako životná pomoc, s. 60

¹¹⁹ sociální interakce je vzájemné působení dvou či více jedinců, v rámci něž dochází k sociální percepci, sociální komunikaci a vzájemnému ovlivňování - k tomu srov. např. KOHOUTEK, R. Sociální psychologie, s. 11 a násl.

¹²⁰ NAVRÁTIL, P. Teorie a metody sociální práce, s. 18

¹²¹ poradenství „je jednou z cest, jak pomáhat lidem překonat jejich problémy, jak objasňovat jejich osobní cíle, a jak jich dosahovat... Poradenství bývá nejčastěji a nejobecněji definováno jako profesionální vedení jedince s využitím psychologických poznatků.“ - In: MATOUŠEK, O. a kol. Metody a řízení sociální práce, s. 85 - 86

¹²² SCALLY, M., HOPSON, B. 1979 - In: MATOUŠEK, O. a kol. Metody a řízení sociální práce, s. 85

Závěrem této kapitoly lze dle mého mínění shrnout, že nejdůležitějšími aktivitami sociální práce aplikovatelnými na pomoc pachatelům trestných činů jsou výše zmíněné odborné sociální poradenství a mediace, v jejichž rámci je odsouzený veden k úspěšnému znovuzачlenění do společnosti na pozici, která odpovídá jeho schopnostem a možnostem při využití těch jeho osobnostních charakteristik, které lze označit za pro společnost pozitivní.

6. Efektivnost alternativních sankcí

Pokud se jedná o efektivnost výkonu jednotlivých alternativních trestů, zde je možno kategorizovat faktory, kterými je efektivnost ovlivňována, do dvou skupin.

Prvou z nich tvoří činitele, které je třeba mít na zřeteli generelně u všech sankcí (nejen alternativních, ale i samého trestu odnětí svobody) a souvisí zejména s obecnými zásadami trestního práva, tj. v první řadě užití norem trestního práva až jako *ultima ratio*, tj. krajního prostředku tam, kde jiné prostředky práva nedostačují. Další z takovýchto zásad, jež je třeba brát v potaz při úvahách o efektivnosti ukládání a realizaci alternativních trestů, jsou přiměřenost trestního postihu, který by měl odpovídat mírou své závažnosti povaze a závažnosti trestné činnosti, a zejména pak individualizace trestní sankce, tzn. přihlídnutí k osobnostním charakteristikám pachatele v úzké souvislosti se spáchaným deliktem. V neposlední řadě do kategorie těchto obecných aspektů je třeba zařadit individuální vlastnosti osob, jež se na interpretaci a aplikaci trestně-právních norem jakýmkoli způsobem podílejí (tj. policisté, státní zástupci, soudci, ale i vyšší soudní úředníci, úředníci PMS ČR, v případě trestu odnětí svobody či vazby zaměstnanci Vězeňské služby ČR a další).

Definovat druhou kategorii faktorů, ovlivňujících výsledné působení alternativních sankcí, není již tak snadné. Zde je již třeba přihlížet ke konkrétnímu charakteru jednotlivých sankcí a jejich možnému bezprostřednímu působení na osobu odsouzeného (tj. k potenciálnímu vnitřnímu vztahu odsouzeného k uložené sankci). Tyto aspekty je pak třeba brát v potaz zejména již při samém ukládání trestu a následně jim přizpůsobit další práci s odsouzeným při jejich vlastním výkonu.

Tak u trestu domácího vězení je nutno (jak vyplývá již z příslušných ustanovení trestního zákoníku) v první řadě zjišťovat, jaká je bytová situace a celkový stav rodinného zázemí odsouzeného (předpokládat pozitivní efekt trestu domácího vězení např. u pachatele, který žije se svou rodinou, čítající manželku a tři děti, v garsoniéře o výměře 25 m², lze asi jen stěží, znemožní-li takové rozhodnutí rodině kupř. společné pravidelné trávení víkendů u matky odsouzeného, na které je do té

doby rodina zvyklá)¹²³. Globálně pak hodnotit efektivitu tohoto relativně nového institutu trestního práva v ČR při frekvenci jeho ukládání lze velmi obtížně, nicméně ze zkušeností s touto sankcí ze zahraničí lze minimálně pozitivně hodnotit jeho implementaci do právního řádu ČR.

Trest propadnutí majetku je již zákonným vymezením podmínek svého ukládání natolik specifický a jeho ukládání tak řídké, že hodnocení jeho efektivnosti je možné pouze v rovině víceméně čistě teoretické, zejména s ohledem na skutečnost, že jako trest samostatný se v praxi v podstatě nevyužívá¹²⁴.

Co se týče efektivity peněžitého trestu, zde shledávám poněkud problematickým z hlediska výchovného dopadu této sankce na osobu odsouzeného zákonné ustanovení formulující podmínky nařizování náhradního trestu odnětí svobody, resp. jeho možného odvrácení¹²⁵. V praxi velmi často nastává situace, kdy odsouzený čeká až na rozhodnutí o nařízení poměrné části náhradního trestu odnětí svobody, aby posléze (v rámci stížnostního řízení¹²⁶) další jeho (byť i jen nepatrnou) část a opětovně vyčkal dalšího soudního rozhodnutí o nařízení jiné (menší) části náhradního trestu odnětí svobody. Tímto může odsouzený fakticky výkon náhradního trestu odnětí svobody dlouhou dobu oddalovat, což nepochybně nepůsobí příliš výchovně. Dalším, z pohledu efektivnosti výkonu této sankce dle mého mínění ne zcela případným, je formulace ustanovení § 344 odst. 2 trestního řádu, dle něž je náhradní trest možno nařídit leda za situace, kdy hrozí, že by jeho výkon mohl být zmařen. Takto formulované zákonné ustanovení pak v rámci výkladu jazykového i logického striktně omezuje nařízení náhradního trestu odnětí svobody na situace, kdy se např. odsouzený bude chystat opustit území republiky a za tímto účelem bude rozprodávat veškerý svůj majetek. Exekuční vymáhání peněžitého trestu (ust. § 341, § 343 tr. řádu) pak dle mého mínění nevykazuje v současné době zákonodárcem předpokládanou a požadovanou efektivitu (resp. z vlastní praxe musím konstatovat, že od doby účinnosti daného ustanovení jsem se nesečkala s žádným případem, kdy by výkon rozhodnutí (vymáhání peněžitého trestu) dle občanskoprávních předpisů

¹²³ právní úprava účinná k 1.12.2011 oproti právní úpravě předchozí pamatuje právě na tyto nuance, kdy v daleko vyšší míře je tato skutečnost upravena v zákonné normě ust. § 60 odst. 4 tr. zákoníku účinného od 1.12.2011.

¹²⁴ k tomu viz. údaje ze soudních statistik dostupné na internetovém serveru Ministerstva spravedlnosti ČR – viz. výše u podkapitoly trestu propadnutí majetku

¹²⁵ viz. ust. § 344 odst. 2, 3 trestního řádu

¹²⁶ tj. řízení soudu II. instance o stížnosti, coby řádném opravném prostředku, proti usnesení o nařízení náhradního trestu odnětí svobody

měl jakýkoli účinek). Očekávat jakýkoli výchovný dopad peněžitého trestu na odsouzeného za těchto zákonných podmínek lze dle mého názoru poměrně těžko.

K efektivnosti trestu propadnutí věci nelze, jak se domnívám, dodat více, než uvedeno v podkapitole, jež se tomuto trestu věnuje. Efektivnost sama o sobě je bezesbytku zajištěna zákonem a výchovný dopad záleží ponejvíce na osobnostních charakteristikách odsouzeného, jeho hodnotové hierarchii a dalších individuálně typických vlastnostech, pročež jej nelze v žádném případě více generalizovat.

U trestu zákazu činnosti je situace ještě o něco složitější. Nemálo zde totiž záleží na osobní a rodinné situaci, v níž se odsouzený aktuálně nachází, což platí samozřejmě o to více u nejčastěji ukládaného typu tohoto restu, kterým je (jak již výše uvedeno) trest zákazu řízení motorových vozidel všeho druhu. Odsouzený, který trvale bydlí na vesnici s dopravní obslužností dvou autobusů denně do nejbližší menší městské aglomerace bude mít jistě větší problém (a z jeho pohledu více objektivní, nicméně z hlediska zákona tato „objektivita“ není zdaleka relevantní) tento trest dodržet, než odsouzený žijící ve městě, kde jsou v rámci městské hromadné dopravy dostupné všechny potřebné sociální služby. Všechny tyto aspekty je pak třeba v rámci větší efektivnosti zohlednit již při případném ukládání dané sankce.

Pokud jde o zákaz pobytu, zde platí (již s ohledem na samotný charakter sankce) víceméně totéž, co u trestu zákazu činnosti a co již bylo popsáno výše v příslušných podkapitolách.

Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce je dalším z nových institutů zakotvených do českého právního řádu v rámci rekodifikace trestního práva k 1. 1. 2010. Efektivita je pak v souvislosti s počtem takto uložených trestů (do současné doby bylo celkově uloženo 11 trestů¹²⁷) velmi těžko hodnotitelná. Sama jsem se v praxi setkala s jediným případem, kdy výrazný problém spočíval v tom, jaký má mít uložený trest (formulovaný v rozsudku jako „zákaz vstupu na sportovní akce“) faktický rozsah, když ani zákon ani dostupná odborná literatura¹²⁸ nikterak podrobněji nestanoví ani skutečnost, jak má být trest v rozsudku přesně specifikován, ani to, jak má být takto stanovený trest přesně vykonáván.

¹²⁷ viz. přehled o všech uložených trestech/trestních opatřeních (trest 1, 2, 3, 4) dostupný na internetovém serveru Ministerstva spravedlnosti ČR (<http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>)

¹²⁸ viz. např. komentář k tr. zákoníku dostupný na www.beck-online.cz a další

Co se týče tzv. „vedlejších trestů“¹²⁹, jejich efektivitu není možno hodnotit ve stejném duchu jako u ostatních trestů, a to zejména a s ohledem na skutečnost, že se jedná o sankce, jejichž ukládání samostatně nepřichází v úvahu, tudíž jejich účinek se odvíjí víceméně výhradně od trestu hlavního, kterým je trest odnětí svobody nejméně na dvě léta.

Stejně obtížnou se pak jeví být i problematika efektivnosti trestu vyhoštění. Odhlédneme-li od skutečnosti, že na zcela teoretické úrovni by měl samotný výkon trestu vyhoštění znamenat naprosté vyloučení odsouzeného z dosahu vlivu pravomoci orgánů příslušného státu, včetně možnosti jakéhokoli monitoringu dopadů uložené sankce, a to včetně dodržování jejích podmínek, prakticky nelze nikdy postihnout situace, kdy se stíhaná osoba vydává za někoho jiného, přičemž tyto případy nejsou v praxi nikterak ojedinělé.

Z alternativních trestů vůbec nejrozšířenější variantou je pak trest obecně prospěšných prací, jehož specifika byla výše popsána v samostatné kapitole. Z hlediska jeho efektivit jeví se být nejdůležitějšími některé osobnostní předpoklady odsouzeného, zejména v oblasti jeho pracovních návyků. Velmi těžko lze totiž predikovat jakýkoli efekt takového trestu na odsouzeného, který kupř. ve svých čtyřiceti letech od ukončení školní docházky (ať již trvala jakkoli dlouho), nikdy nepracoval, tudíž neměl možnost získat ani základní pracovní návyky, o celkovém životním režimu ani nemluvě.

¹²⁹viz. podkapitola 2.8 Ztráta čestných titulů a vyznamenání a ztráta vojenské hodnosti - zákonná úprava, výchovná a psychosociální hlediska trestu

Závěr

Závěrem této práce lze dle mého názoru konstatovat, že alternativní tresty jsou jak z hlediska pachatele trestných činů, tak i společnosti jako celku, velmi přínosnou variantou potrestání delikventního jednání. Poskytují odsouzeným jakousi šanci k přehodnocení vlastního jednání a rovněž možnost nápravy následků, které svým protiprávním jednáním způsobili a zároveň je i v mnoha případech „nutí“ něco pro tuto nápravu udělat. Pro společnost je ukládání těchto sankcí prospěšné zejména z hlediska finančního, ale přínos může být spatřován především v možné nápravě pachatele bez nutnosti omezení jeho osobní svobody v rámci výkonu trestu (včetně všech psychosociálních důsledků, které s sebou takové omezení svobody nese, jako např. ztráta rodinných vazeb apod.) a předcházení recidivě delikventního jednání.

To, zda uložený alternativní trest bude mít na odsouzeného kýžený dopad v podobě zamezení opakování trestné činnosti, však ovlivňuje mnoho faktorů (jak již bylo výše uvedeno, patří mezi ně zejména osobnost pachatele a jeho rodinné zázemí, ale i vhodná volba konkrétní alternativy s přihlédnutím k osobnostním charakteristikám delikventa). Přispět k dosažení účelu trestu však může vyjma odsouzeného také osoba soudce, státního zástupce a zejména úředníka PMS ČR, který, jakožto sociální pracovník, může na delikventa působit pomocí mnoha metod a aktivit sociální práce. Úředníci PMS ČR mají možnost odsouzeného motivovat k nápravě a změně jeho dosavadního způsobu života, a dopomoci mu získat náhled, který je sto mnohé z nich přimět k přehodnocení jejich dosavadního způsobu života, který byl v rozporu s právními (ale mnohdy zejména i morálními) normami společnosti, v níž žijí. Soudce pak může svůj vliv využít při ukládání trestu, v rámci něž by měl na pachatele působit nejen jako orgán represe, ale rovněž z pozice „vychovatele“, který určuje, jaké jednání je v rozporu se zákonem a mimo jiné klade důraz na nutnost napravit trestným činem narušený sociální vztah¹³⁰. Rovněž tak státní zástupce, který před soudem zdůrazňuje nebezpečnost spáchaného činu pro společnost.

¹³⁰ zdroj: <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=232>

Významnou úlohu v celém procesu pak sehrává, jak již bylo výše řečeno, probační a mediační úředník, který se při své práci s odsouzeným již nezabývá výměrou a druhem trestu, ale pouze a výhradně osobou pachatele a řádným výkonem již uložené sankce, a při naplňování cíle PMS ČR efektivně využívá veškeré možnosti směřující k nápravě delikventa zejména v podobě snížení rizika recidivy a rovněž nápravě trestným činem narušené harmonie společenského vztahu.

Při práci s odsouzeným je primárním úkolem probačního úředníka získat reálný úsudek o osobě pachatele, k čemuž může využít například metod pozorování či aktivního naslouchání, díky kterým je následně schopen vytvářet individuální plán práce s pachatelem trestného činu. Je třeba podotknout, že při relativně krátkých návštěvách na PMS ČR je mnohokrát obtížné si správný a nezkreslený (tj. v daném případě především nezatížený různými předsudky a stereotypy) úsudek o osobě pachatele vytvořit. Kompetentní úředníci často ani nedostanou příležitost se s odsouzeným osobně setkat, když např. tento od samého počátku nerespektuje nařízení uložená mu odsuzujícím rozhodnutím soudu a na PMS ČR se vůbec nedostaví (takovéto jednání samo o sobě však odsouzeného staví mimo jakýkoli další postup PMS ČR, neboť je jednoznačným impulsem k podání návrhu příslušnému soudu k dalšímu postupu v intencích zákona, tj. většinou přeměně alternativní sankce v trest odnětí svobody). Pokud se však odsouzený do střediska PMS ČR dostaví, musí probační úředník mimo jiné rozpoznat, zda se jedná o pachatele motivovaného či nemotivovaného k výkonu uloženého alternativního trestu a rovněž stanovit další postup při práci s ním tak, aby případně absentující motiv doplnil a snažit se pokud možno o dosažení stavu, kdy bude tento motiv klientem zvnitřněn. Na základě těchto pozorování (resp. sběru potřebných údajů) mohou probační úředníci zahájit vlastní práci s klientem. Co se týče výsledného efektu jejich snahy o nápravu pachatele, tak sami probační úředníci uvádějí, že nejsou schopni odhadnout, zda, a v kterém konkrétním případě, s nímž se ve své praxi setkali, došlo k faktické nápravě pachatele. Toto tvrzení žádný z nich nemá čím obhájit, neboť zpětná vazba zde existuje víceméně pouze v negativním smyslu - totiž u odsouzených, s nimiž se setkávají opětovně a kde tedy nelze o naplnění výchovné složky účelu trestu příliš hovořit.

Co se týče aktivit sociální práce, které mají probační úředníci k dispozici, lze konstatovat, že při práci s odsouzenými pachateli trestných činů využívají zejména aktivity, při kterých dopomáhají klientovi k realizaci jejich základních životních potřeb, např. tím, že s jejich pomocí může najít bydlení, ale i k naplnění potřeb vyšších, např. prostřednictvím seberealizace ve vhodně zvoleném zaměstnání. Rovněž ho mohou nasměrovat k prospěšným volnočasovým aktivitám. Poskytují i poradenství, při kterém se lze zaměřit kupř. na řešení rodinných problémů, když stabilní rodinné zázemí v mnoha případech sehraje klíčovou úlohu při snaze resocializovat klienta. Při práci s delikventy je mohou taktéž odkázat na specialisty, kteří s nimi při řešení jejich problémů mohou po ukončení součinnosti s PMS ČR dále spolupracovat (např. psychoterapeut apod.).

Tato práce představuje poměrně širokou škálu alternativních trestů, které lze v rámci právního řádu ČR uložit pachatelům trestných činů a zevrubně popisuje také jejich dopad do psychosociální sféry odsouzeného. Rovněž představuje významné aktivity sociální práce, které mohou dopomoci při resocializaci odsouzeného, ale i při jeho seberealizaci, čímž mohou působit pozitivně v rámci terciární prevence, dále jsou důležitou technikou v rukou odborníků (v tomto případě probačních úředníků), která společně s vůlí i motivací odsouzeného ke změně vlastní osoby a způsobu života, jakož i následné nezbytné sebevýchově, je možné pachateli nabídnout široké spektrum možností a cest, jak vést život v souladu se společností stanovenými normami (právními, ale i morálními a dalšími).

Na závěr nezbyvá, než podotknout, že byť by zmíněné aktivity sociální práce, či sama osoba probačního úředníka (či jiné osoby ovlivňující výchovný dopad alternativních trestů na osobu pachatele), pozitivně nasměrovala pouze jediného delikventa, bude mít sociální práce poskytnutá v tomto směru svůj smysl.

Celkově se lze dle mého názoru domnívat, že práce naplnila svůj cíl, tedy že jednak podává celkový náhled na problematiku alternativních sankcí, které jsou pachatelům trestných činů v ČR ukládány, a jednak sumarizuje přehled dopadů jednotlivých alternativních trestů do psychosociální sféry odsouzeného, kdy opomenuta nebyla ani efektivnost výkonu jednotlivých sankcí z pohledu stávající praxe.

Seznam použité literatury a zdrojů

Seznam literatury

BAKOŠOVÁ, Z. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Univerzita Komenského Bratislava, filozofická fakulta, public promotion, s. r. o., 2008, ISBN: 978 - 80 - 969944 - 0 - 3

HOLEČEK, V., MIŇHOVÁ, J., PRUNNER, P. *Psychologie pro právníky*. Aleš Čeněk, Dobrá Voda, 2003, ISBN: 80 - 86473 - 50 - 3

KEJDOVÁ, M. *Základy trestního práva*. Institut mezioborových studií Brno, Brno, 2006

KOHOUTEK, R. *Sociální psychologie*. Institut mezioborových studií Brno, Brno, 2004

KRAUS, B., SÝKORA, P. *Sociální pedagogika I*. Institut mezioborových studií Brno, Brno, 2009

KYNCLOVÁ, Z. a kol. *Co je dobré vědět nejen o mediaci a probaci*. 1. vydání. Praha, LexisNexis CZ, s. r. o., 2007, ISBN: 978 - 80 - 86920 - 26 - 9

MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 2. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2008, ISBN: 978 - 80 - 7367 - 502 - 8

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 1998, ISBN: 80 - 7178 - 226 - 2

MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2005, ISBN: 80 - 7367 - 002 - X

MÜHLPACHR, P. a kol. *Sociální pedagogika II*. Institut mezioborových studií Brno, Brno, 2011

NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*. 1. knižní vydání, Brno, Vydal Marek Zeman, Absolonova 35a, Brno, 2001, ISBN: 80 - 903070 - 0 - 0

PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 2. aktualizované vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2006, ISBN: 80 - 7178 - 944 - 5

SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha, C. H. Beck, 2000, ISBN: 80 - 7179 - 350 - 7

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. I. Komentář*. 1. vydání. Praha, C. H. Beck, 2009, ISBN: 978 - 80 - 7400 - 109 - 3

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákon. Komentář*. 1. díl. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha, C. H. Beck, 2004, ISBN: 80 - 7179 - 896 - 7

ŠTERN, P. a kol. *Probace a mediace*. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2010, ISBN: 978 - 80 - 7367 - 757 - 2

VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. 1. dotisk 1. vydání. Praha, Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2005, ISBN: 80 - 246 - 0841 - 3

Seznam nejdůležitějších právních předpisů

zákon č. 41/2009 Sb. – trestní zákoník

zákon č. 140/1961 Sb. – trestní zákon

zákon č. 141/1961 Sb. – o trestním řízení soudním – trestní řád

zákon č. 99/1963 Sb. – občanský soudní řád

zákon č. 94/1963 Sb. - zákon o rodině

zákon č. 2/1993 Sb. – Listina základní práv a svobod

zákon č. 257/2000 Sb. – o Probační a mediační službě

Seznam internetových zdrojů

www.pmscr.cz

www.portal.justice.cz

www.viaiuris.cz

<http://svobodas.cz>

<http://cslav.justice.cz>

<http://aplikace.mvcr.cz>

Seznam zkratk

OPP – obecně prospěšné práce

PMS ČR – Probační a mediační služba ČR

ZLPS – Základní listina práv a svobod